

1695 TARİHLİ MUFASSAL AVÂRIZ DEFTERİNE GÖRE FİLİBE KAZÂSINDA NÜFUS VE YERLEŞME DÜZENİ

Turan Gökçe*

Özet

Nüfusun dîni-etnik dağılımı yanında, sosyal statüsüne göre kategorize edilerek kaydedilmiş olduğu avâriz defterleri, Osmanlı demografi ve iskân tarihi araştırmaları bakımından oldukça önemlidir. XVII. yüzyıl sonlarında Filibe kazâsının genel iskân özellikleri, nüfus potansiyeli ve nitelikleri hakkında bazı tespitlerin ortaya konulduğu bu çalışma da esas itibariyle bunun tipik örneklerinden birine dayanmaktadır. 1695 tarihli avâriz defterine göre, bölgenin en büyük ve verimli ovasında, Meriç nehri üzerinde gelişmiş olan Filibe şehrinin merkezlik ettiği kazâ, söz konusu ovayı çevreleyen dağlık alanlara kadar uzanan büyük bir sahayı kapsamakta idi. Günümüzde 'Plovdiv' adıyla Bulgaristan'ın ikinci büyük merkezini teşkil eden Filibe, XVII. asrın sonlarında da 36 mahallesi ve büyük imalat ve ticaret kapasitesine sahip çarşı-pazarıyla Balkanların büyük şehirlerinden biri idi. Kazâ dairesinde bulunan 282 kırsal yerleşme beş nâhiyeye bağlı olarak teşkilatlanmıştı. Bunlardan 64'ü Karacadağ, 46'sı Rupcoz, 61'i Koyundepesi, 62'si Göpsi, 49'u Konuş nâhiyeleri hudutları dahilinde bulunmakta idi.

Anahtar Kelimeler: *Filibe, Balkanlar, Osmanlı Devleti, Nüfus, İskân, Avâriz Defterleri.*

Abstract

Population and Settlement System of the Filibe District According to the Avâriz Registers of 1695

The Ottoman avâriz registers, which classified the population according to social status, as well as religious-ethnic distribution, are of great importance in studying history of the Ottoman demography and settlements. This essay, which tells about some findings on the habitation features, population potentials and qualities of the Filibe (Plovdiv) district at the end of the XVII century, is essentially based on a typical register of this kind. According to the avâriz register of the year 1695, the concerning district, of which centre was the developed city of Filibe, located in the widest and most productive plain of the region, on the river Meriç (Maritza), compassed a wide terrain reaching beyond the mountainous areas surrounding the plain. Filibe, which is today the second greatest centre of Bulgaria under the name "Plovdiv", was one of the great cities in the Balkans at the end of the XVII century, with its 36 quarters, and a flourished market having much capacity of production and commerce. 282 rural settlements within the district were organized in five "nahiye"s (sub-district). 64 of them were in the nahiye of Karacadağ, 46 in the Rupcoz, 61 in the Koyundepesi, 62 in the Göpsi and 49 in the Konuş.

Keywords: *Plovdiv, the Balkans, Ottoman Empire, Population, Settlement, Avâriz Registers.*

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Bornova-İzmir.

Giriş

Plovdiv adıyla Bulgaristan'ın ikinci büyük şehir merkezini oluşturan Filibe, tarihi derinlik ve değişik katmanların oluşturduğu zenginlik bakımından da oldukça önemli bir iskân yeridir. Kalkolitik dönemden itibaren yerleşmeye sahne olduğu bilinen bir mevkide M.Ö. 342'de Makedon kralı II. Filip tarafından kurulmuş olan şehir¹, sırasıyla Roma, Bizans, Bulgar ve nihayet Osmanlı dönemlerinde ilave edilen katmanlarla kısmen bugüne intikal etmiş olan tarihi kent dokusuyla da dikkati çekmektedir.

Türk öncesi dönemde çalkantılı bir gelişme çizgisi ortaya koymuş olan Filibe ve çevresi, aradığı istikrarı ancak 1363-65 yıllarında girdiği Osmanlı hâkimiyetinde buldu².

İsmi Osmanlı Filibesini ile özdeşleşen Lala Şâhin Paşa'nın Meriç üzerinde inşâ ettirmiş olduğu köprüden başlamak üzere, özellikle XV. yüzyılın ilk yarısında yoğunlaşan geniş çaplı îmar ve Anadolu'dan getirilen Türklerin yerleştirilmesiyle gerçekleştirilen iskân faaliyetleriyle³ tipik bir Osmanlı-Türk şehri olma özelliğine kavuştu.

Klasik Osmanlı idari taksimatında, fethi müteakiben kazâ statüsünde bir idari birim haline getirilmiş olan Filibe ve çevresi, 1530 tarihli muhasebe icmâl defterlerinin ortaya koyduğu tabloya göre, Rumeli beylerbeyliğine tâbi Paşa sancağına bağlı bulunmakta idi. Önceleri Edirne'nin, XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise Sofya'nın merkezlik ettiği Paşa sancağı, söz konusu tabloya göre⁴, sağ ve sol kol halinde ikiye ayrılmış bulunmakta idi. Filibe kazâsı, sağ kolda yer alan 16 idari birimden birini oluşturmakta idi. Tahrir defterlerinden anlaşıldığı kadarıyla, XVI. asır boyunca muhafaza edilmiş olan bu durum, XVII. yüzyılda da önemli bir değişiklik göstermedi.

¹ Bkz. Kiel, 1996, s. 79.

² Filibe'nin fethi, Âşıkpaşazâde ve Neşri gibi kuruluş devri Osmanlı tarihçileri, her hengî bir tarih vermemekle beraber, bunun Edirne'nin fethini (1360) müteakiben gerçekleşmiş olduğunu belirtmektedirler: Âşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî, *Tevârih-i Âl-i Osman* (Yay. Çiftçioğlu N. Atsız), İstanbul 1947, s. 127-28; Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ Neşri Tarihi*, I, (Yay. F. R. Unat-M. A. Köymen), Ankara 1987, s. 197-99. Daha geç devir vakanüvislerinden Hoca Sâdeddin Efendi ise fethin 765 (1363) yılı başlarında gerçekleşmiş olduğunu kaydetmektedir: *Tacü't-Tevarih*, I, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1992, s. 122. Nitekim, ilgili modern tetkikler de bunun ancak 1363-65 yıllarında gerçekleşmiş olduğunu ifade etmektedirler: İnalçık, 1973, s. 208; Imber, 1990, s. 29-30.

³ Bkz. Kiel, 1996, s. 79-80; Aktepe, 1953, s. 299-312; Barkan, 1955, s. 211-213.

⁴ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-ili Defteri (937/1530)* I, Ankara 2001, s. 4-5.

Şehir merkezinin demografik açıdan muhtelif çalışmalara konu edilmiş olmasına rağmen, bütünüyle Filibe kazâ dairesindeki yerleşme düzeni ve nüfus durumu henüz yeteri kadar araştırılarak ortaya konulamamıştır. Özellikle, yakın zamanlara kadar “*Osmanlı demografisinin karanlık çağı*” olarak nitelendirilen XVII. yüzyılla ilgili pek az çalışma yapılmıştır. Kazâ merkezi şehrin XV ve XVI. yüzyıllardaki demografik durumu ile ilgili araştırmalarımız sırasında tespit etmiş olduğumuz 1695 tarihli mufassal avâız defteri, XVII. yüzyıl sonlarında Filibe kazâsının yerleşme düzeni ve demografik profilini ortaya koyan önemli bir kaynak durumundadır. Makale şeklinde tasarlanmış olan bu çalışma, söz konusu defter kayıtlarının değerlendirilmesiyle, kazâ merkezi Filibe şehri başta olmak üzere, kazâ dairesinde yer alan nahiyelere bağlı kır iskân yerleri ve sahip oldukları nüfus potansiyeli ile ilgili genel bir tablo ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Kaynaklar

Araştırmanın ana kaynağını oluşturan defter⁵, son yıllarda ortaya konulan bazı çalışmalarla XVII ve XVIII. yüzyılların demografik karanlığını aydınlatacak özelliklerine dikkat çekilen mufassal avâız defterlerinden⁶ biridir. Aşağıda yer alan ilgili nüfus analizlerinden de takip edilebileceği üzere, 1695’de kazâ düzeyinde yapılan avâız tahririnin sonuçlarını ihtivâ eden bu defter, ait olduğu idârî birimin nüfus verileri bakımından zenginliği ve çeşitliliği yanında tertip tarzı itibariyle de önem arz etmektedir. Toplam 142 sahifeden ibâret olan defter, kazâ nüfusunun dinî-etnik dağılımı yanında, “*askeri*” ve “*reâyâ*” kategorilerinden başlamak üzere sosyal tabakalaşmasının da belirlenmesine uygun tarzda hazırlanmıştır. Defter, aşağıda ilgili kısımda da işaret edileceği üzere, Ermeni ve Yahudi toplulukları ile ilgili kayıtları içermemesi dolayısıyla, şehrin gayrimüslim nüfusunun bir kısmının bulunmamasından kaynaklanan eksikliğine rağmen, ait olduğu tarihte Filibe kazâsının demografik profilinin ortaya konulması bakımından önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Kazâ dairesini teşkil eden nâhiyelere bağlı olarak kaydedilmiş bulunan kırsal yerleşmelerdeki nüfusun tasarrufunda bulunan toprak miktarının da “*çift*” ünitesi üzerinden belirtilmiş olması, deftere sadece nüfus kayıtlarını içeren benzerleri arasında ayrı bir özellik kazandırmaktadır. Bu ana kaynak ekseninde yapılan değerlendirmelerde, XVII. yüzyıl sonlarına ait sâir avâız ve cizye defterlerinden de istifade edilmiştir. Kezâ, ilk defa 1652’de şehri ziyaret etmiş olan Evliyâ Çelebi’nin seyahatnâmesinde aktarmış olduğu

⁵ BOA.MAD-3604.

⁶ Bkz. Özel, 1999, s. 735-743; Özel, 2000, s. 33-50.

gözlemler de Filibe ve çevresinin XVII. yüzyıl ortalarındaki durumuna ışık tutması bakımından yararlanılan önemli kaynaklardan biri olmuştur.

Kısaca işaret edilmiş olan bu kaynaklardan hareketle, öncelikle, XV ve XVI. yüzyıllardaki gelişme çizgisine de temas etmek suretiyle, 1695'de kazâ merkezi Filibe şehrini oluşturan mahalleler ve bağımsız cemaatlere değinilerek, genel nüfus durumu ortaya konulacaktır. İkinci olarak, nüfusun dîni-etnik bileşimi ile birlikte sosyal strüktürü üzerinde durulacaktır. Bu cümleden olarak, defterlerde yer alan ilgili kayıtların tespit ve tasnifi ile birlikte, Filibe nüfusunun meslekî profili ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu doğrultuda, "askeri" tâbir olunan dîni ve idâri görevliler de dâhil olmak üzere, deftere kayıtlı esnaf ve zanaatkar grupları, bunların birbirlerine ve toplam nüfusa oranı ortaya konulacaktır. İkinci bölümde ise kır iskân yerleri ve genel nüfus durumu değerlendirilecektir. Bu cümleden olarak, kazâ dairesinin kırsal kesimini oluşturan beş nâhiyenin her birine bağlı bulunan kasaba ve köylerle demografik potansiyeli ortaya konulmaya çalışılacaktır.

I. Kazâ Merkezi Filibe Şehri

1. Mahalleler ve Cemaatlerin Genel Durumu

1485'de⁷ 26'sı müslüman, 4'ü gayrimüslim nüfusun sâkin olduğu 30 mahalle ve 1 'Çingene Cemâati'nden ibaret olan Filibe, 1516'da⁸ 29'u müslüman, 4'ü gayrimüslim 33 mahalleden oluşmaktadır. Aynı tarihte, önceden beri mevcut olan Çingenelere ilaveten, şehre 1485 sonrasında gelmiş olduğu anlaşılan 'Yahûdi Cemâati'ni de bünyesinde barındıran Filibe, nispeten daha büyük bir nüfus potansiyeli ile birlikte çeşitlilik de kazanmış bulunmaktadır. Mevcut durumun muhafaza edilmiş olduğu 1530⁹ sonrasındaki gelişmelerle birlikte, mahalle sayısı 1570'de¹⁰ 34, 1595'de¹¹ ise 36'ya çıkmıştır. 1613-14 yıllarına ait son tahrir defteri, XVII. yüzyıl başlarında şehrin mahalle düzeni ve nüfusunda önemli değişiklik eğilimlerini yansıtmaktadır. Buna göre¹², mahalle sayısının 27'si müslüman, 4'ü hıristiyan olmak üzere, toplam 31'e düşmüş olmasına karşılık, yeni bir gayrimüslim unsur olarak, "Ermeni Cemâati"nin Filibe nüfusuna dahil edilmiş olması en dikkate değer gelişmelerden biri olmuştur. Sonraki tarihlere ait cizye defterlerinin bazılarında yer alan "Tâife-i

⁷ BOA.TD-26, s. 64-82.

⁸ BOA.TD-77, s. 543-560.

⁹ BOA.TD-370, s. 83-84.

¹⁰ BOA.TD-494, s. 518-531.

¹¹ TKG.M.KKA.TD-65, v. 49b-56a.

¹² BOA.TD-729. 305-318

*Erâmine-i Acem*¹³ ifadesinden de anlaşılacağı üzere, XVII. yüzyıl Filibesi'nin bugüne kadar varlığını devam ettirecek olan yeni demografik unsuru, 1610'lu yılların başlarında İran'dan kaçarak Balkan coğrafyasına yayılan kitlelerin küçük bir kesitini oluşturmaktadır¹⁴. Kazâ merkezinde sâkin olan nüfusun tamamının mahallelerde yazılmış olduğu icmâl bir avâız defterine göre¹⁵, 1621-1622'de Filibe'de 25 müslüman, 5 hıristiyan, 1 Yahudi ve 1 Kıptî mahallesi bulunmaktadır. İlk defa 1652'de şehri ziyâret etmiş olan Evliyâ Çelebi¹⁶, Filibe'nin 23 müslüman, "Latin, Sırp, Bulgar, Rum ve Ermeni"lerin sâkin olduğu 7 hıristiyan ve 1 Yahudi mahallesinden ibaret olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte, 1668 tarihli avâız defterine göre¹⁷ Filibe, 26 müslüman, 5 hıristiyan, 1 Yahudi ve 1 Kıptî mahallesinden oluşmaktadır.

Çalışmanın ana kaynağını oluşturan 1695 tarihli mufassal avâız defteri¹⁸, XVII. yüzyıl sonlarında müslümanların sâkin olduğu 26 mahalle düzeninde önemli bir değişiklik olmadığını göstermektedir. Buna mukâbil, Yahudi ve Ermeni cemaatlerinin ayrıca kaydedilmemiş olduğu defter, XVII. yüzyıl sonlarına doğru, şehirdeki gayrimüslim nüfusun meskûn olduğu iki yeni mahallenin teşekkül etmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Bunlardan "Zimmiyân-ı Çukacıyân", çukacı esnafının oluşturduğu, "Cedîd" ise eski İbn Kâsım mahallesi yanında yeni gelişen bir mahalle olarak dikkat çekmektedir.

XVII. yüzyılın sonlarına ait cizye defterleri de şehrin gayrimüslim nüfusunun yerleşim düzeni hakkında açık bir fikir vermektedir. 1685-86 tarihli deftere göre¹⁹ "an-mahallât-ı zimmiyân-ı nefis-i şehri-i Filibe" başlığı altında 13 mahalle kaydedilmiştir. Bunlardan, Koca Hüseyin, İbn Rüstem, İdris Hoca, İbn Kâsım, aynı zamanda zımmî nüfusun da yaşadığı müslüman mahalleleri olarak dikkat çekmektedir. Diğer taraftan, XVI. yüzyıl tahrir defterlerinde de kaydedilmiş olan 4 mahalle ile Ermeni ve Yahudi mahallelerine, "Balıkbazarı" adlı yeni bir kesitin ilave edilmiş olduğu görülmektedir. 1696-97 tarihli defterde²⁰ ise gayrimüslimlerin meskûn olduğu 14 mahalle kaydedilmiştir. "İdris Hoca ve Cedîd" olarak birleştirilmiş olan mahalle ile birlikte, "Tatarhan", "Tekye ve Kara Vasil ve Hamir", "Kıptiyân ve Arabacıyân" ile "Musallâ nâm-ı diger Maraş" adlı mahalleler yeni ilave edilmiştir.

¹³ BOA.MAD-3652, s. 9.

¹⁴ Bkz. Kiel, 1996, s. 80.

¹⁵ BOA.MAD-3398, s. 4.

¹⁶ *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 3, s. 217.

¹⁷ BOA.KK.MKF-2642, s. 4.

¹⁸ BOA.MAD-3604, s. 2-22.

¹⁹ BOA.MAD-3621, s. 2-3, 18-25.

²⁰ BOA.MAD-1273.

1570 tarihli tahrir defterindeki ilgili kayıtlar, o zamana kadar müslüman mahallelerinden bağımsız, Bazariçi, Hisariçi, İsklopiç ve Polad adlı dört mahallede yerleşmiş bulunan hıristiyan nüfusun, ilk olarak bu tarihte söz konusu mahallelerin dışına taşarak müslümanların meskûn olduğu yerleşim birimlerine yayılmaya başladığını göstermektedir. Bu tarihte, 12 nefer hıristiyanın Koca Hüseyin mahallesinde müslümanlarla birlikte kaydedilmiş olması, XVII. yüzyılda yaygınlaşan birlikte yaşama eğiliminin başlangıcı olmuştur. Nitekim, 1595’de de aynı mahalle ile sınırlı olan bu durum, 1613-14 yıllarında Veled-i Kâsım, Musallâ, İne Hoca, Behşâyiş Ağa ve Keçeci İnebegi adlı 5 mahalleye yayılmıştır. Çalışmanın ana kaynağını oluşturan defter başta olmak üzere, tespit edilmiş olan sair avâriz ve cizye defterleri, Filibe mahallelerinin XVI. asrın sonlarına doğru kazandığı bu özelliğin XVII. yüzyıl başlarından itibaren yaygınlaşarak devam ettiğini ortaya koymaktadır.

2. Nüfus

Tahrir defterlerine göre, 1485’de 1.031 vergi mükellefinin bulunduğu Filibe’nin deftere kayıtlı nüfusu 1516’da 1.265, 1530’da 948, 1570’de 944, 1595’de ise 1.119 olarak tespit edilmektedir. Bu rakamlara göre, 1485’de yaklaşık 4.679 kişiden ibaret olan Filibe nüfusu, 1516’da %22.69’luk bir artışla 5.381’e yükselmiştir. XV. yüzyıl sonları ve XVI. yüzyıl başlarında sahip olduğu nüfus potansiyeli ile, Niğbolu’dan sonra Bulgaristan sahasının ikinci büyük şehri konumunda bulunan Filibe’nin nüfusu, deftere kayıtlı nefer itibarıyla 1530-1570 döneminde %22.70 ila %0.42 arasında değişen bir düşüş göstermiştir. Bu demografik değişimde özellikle Sofya’nın XV. asrın sonlarından itibaren önemini artırarak, Rumeli beylerbeyliğinin merkezi konumuna yükselmiş olması etkili olmuştur²¹. Bununla birlikte, tahmînî 5.447 gerçek nüfusa tekâbül eden 1.119 neferin tespit edilmiş olduğu 1595 tarihli defter kayıtları, 1570 verilerine göre yaklaşık %18.53’lük bir büyümeyi ortaya koymaktadır²². 1613-14 tarihli son tahrir defterinde yer alan sayısal veriler²³, Filibe’nin yaklaşık 18 yıllık zaman zarfında % 0.97 gibi cüzî bir artışla 1.130 neferin temsil ettiği yaklaşık 5.650 gerçek nüfusu bünyesinde barındıran bir şehir olduğunu göstermektedir.

1652’de ziyaret etmiş olduğu Filibe’yi “...cümleden şîrîn ve kamusundan ganîmet bender şehri-i mu’azzamdır kim yük çözüdür ve denk bağlanır tüccârân-ı berr ü bihâr yeridir ve günden güne ilâ yevminâ hâzâ îmâr olmadadır...”²⁴

²¹ Bkz. Kiel, 1996, s. 80.

²² Tafsilat için bkz. Gökçe, 2000, s. 167-190. Ayrıca bkz. Boykov, 2004, s. 38-75.

²³ BOA.TD-729, s. 305-318.

²⁴ Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, 3, s. 216.

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

ifadeleriyle tasvir eden Evliya Çelebi²⁵, 8.060 hânenin varlığından söz etmektedir. Seyahatnâme’de belirtilmiş olan rakamlar, şehrin arz ettiği büyümeye dair önemli bir fikir vermekle beraber, yaklaşık da olsa herhangi bir nüfus tahmininde bulunmaya imkân vermemektedir. Buna mukabil, Filibe kazâ merkezi ile nâhiyelere bağlı kırsal yerleşmelerin de kaydedilmiş olduğu 1695 tarihli mufassal avâriz defteri, yakın tarihli diğer örneklerinde de olduğu gibi²⁶, ait olduğu tarihte şehrin genel nüfus durumu ile birlikte, şehirli toplumun ana katmanlarını da ortaya koymaktadır. Filibe şehrinde mukim avâriz ve cizye vergi mükellefi nüfusun hâne reisi erkek ‘*reâyâ*’ veya ‘*bîve*’ tâbir olunan dul kadın bağlamında ismen kaydedilmiş olduğu defter, aynı zamanda sahip oldukları muafiyetlerine rağmen, ‘askerî’ başlığı altında kategorize edilmiş olanların da tespit edilmiş olduğu tipik bir mufassal defter örneğini oluşturmaktadır. Defterde kayıtlı nüfusun tahliline geçmeden önce, şehri oluşturan mahallelerle ilgili sayısal verileri genel bir değerlendirmeye tabi tutmak gerekirse, şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır;

Tablo 1: 1695’de Filibe Şehri Nüfusu

Mahalle	Neferen	Reaya		Askerî	Bîve Hâtun	%
		Müslüman	Zımmî			
Câmi-i Atik	33	8	3	8	4	2.41
İne Hoca	72	16	9	33	14	5.26
Alaca Mescid	71	7	-	35	29	5.19
Ashıhan Beg	53	15	-	21	17	3.87
Musallâ	113	38	4	39	32	8.26
Hacı Ömer	34	15	-	14	5	2.48
Okcular	11	-	-	10	1	0.80
Yâkub Beg	26	8	-	14	4	1.90
Cüneyd Fakih	13	3	1	6	3	0.95
Haraççı Hamza	42	10	-	22	10	3.07
Muhsin Hoca	26	4	-	17	5	1.90

²⁵ *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 3, s. 217.

²⁶ 1697 tarihli avâriz defterlerine göre Siroz şehri nüfusuna dair bir değerlendirme için bkz. Gökçe, 2006, s. 51-73.

Turan Gökçe

Hacı Mesud	27	3	1	19	4	1.97
İdris Hoca	27	6	2	13	6	1.97
Tabbağ Hisarı	26	4	-	18	4	1.90
Hacı Turgud	18	8	-	7	3	1.31
Turbegi Hoca	74	16	-	29	29	5.41
Keçeci İnebeg	45	5	-	31	9	3.29
Koca Hüseyin	30	9	3	9	9	2.19
İbn Kâsım	81	23	5	23	30	5.92
Behşâyış Ağa nâm-ı diger Hacı Hasan	82	14	2	44	22	5.99
Çukur Tekye	16	3	-	7	6	1.17
Zımmiyân-ı Cedfid	13	6	1	3	3	0.95
Tatarân	146	33	-	81	32	10.68
Kıptiyân-ı Mahalle-i Tataran	20	4	5	11	-	1.46
Mekke Mescidi	22	7	-	12	3	1.60
Hacıyân	11	3	-	5	3	0.80
Çukacı Sinan Çelebi	12	-	-	11	1	0.87
TOPLAM =	1.144	268	36	552	288	83.68
Mahallât-ı Zımmiyân						
Hisariçi	32	-	22	-	10	2.34
Zımmiyân-ı Çukacıyân	23	-	16	3	4	1.68
Bazariçi	23	-	20	-	3	1.68
İdris Hoca	7	-	4	-	3	0.51
Zımmiyân-ı Koca Hüseyin	11	-	6	2	3	0.80
İsklopiç	39	-	29	-	10	2.85

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

Zımmiyân-ı İbn Kâsım	29	-	17	7	5	2.12
Cedid der-İbn Kâsım	20	-	10	8	2	1.46
İbn Rüstem	12	-	10	-	2	0.87
Bolat	27	-	23	-	4	1.97
TOPLAM =	223	-	157	20	46	16.31

GENEL TOPLAM	1.367	268	193	572	334	100
---------------------	--------------	------------	------------	------------	------------	------------

Tabloda yer alan sayısal veriler, 1613-14 tarihli tahrir defterinde bulunan rakamlarla karşılaştırıldığında, deftere kayıtlı nefer itibariyle, Filibe nüfusunun yaklaşık 80 yıllık zaman zarfında % 20.97'lik bir büyüme gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ancak, özellikle, yakın tarihli cizye defterlerinde yer alan rakamların da dikkate alınmasıyla, şehir nüfusunu oluşturan dinî-etnik gruplar temelinde ele alındığında, XVII. yüzyılda Filibe şehrinde görülen nüfus artışının bunun üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, hemen bütün katmanlarıyla deftere kaydedilmiş olan müslüman nüfusun, deftere kayıtlı nefer itibariyle aynı zaman zarfında % 53.67'lik bir artış göstermesi bunu teyid etmektedir²⁷. Buna karşılık, 1613-14 tarihli tahrir defterinde, “*Mahalle-i Gebrân*” adı altında kaydedilmiş olan 255 neferden ibaret olan hıristiyan nüfusun, 1695’de sadece 4 neferlik bir artışla 259 nefer olarak kaydedilmiş olması dikkat çekicidir. Ayrıca, Yahudi, Ermeni ve Kıptilerden oluşan bazı gayrimüslim toplulukların eksik olduğu defter kayıtları, XVII. yüzyıla ait cizye defterlerinde yer alan rakamlarla birlikte değerlendirildiğinde, gerçek durumun biraz daha farklı olduğu anlaşılmaktadır.

Bunlardan, 1641-42 (1051) tarihli cizye defterine göre, on mahallede toplam 481 nefer hıristiyan kaydedilmiştir. 1652 tarihli cizye defterine göre²⁸, Filibe’de Ermeni ve Yahudilerin dışında 310 hane Ortodoks hıristiyan

²⁷ Defter kayıtlarının açıkça ortaya koyduğu müslüman nüfustaki büyümenin yanında, sair cizye defterlerindeki sayısal verilerden anlaşılan gayrimüslim nüfusta görülen önemli artış, M. Todorova’nın da dikkat çekmiş olduğu üzere (Todorova, 1988, s. 55-63), XVII. yüzyıl ile ilgili olarak ileri sürülen “*demografik felaket*” tezinin her zemin için geçerli olmadığını göstermesi bakımından da önemlidir.

²⁸ Kiel, 1996, s. 80.

bulunmakta idi. 1685-86 yıllarına ait mufassal cizye defterinde²⁹ ise bu rakam, 395'e yükselmiştir. Aynı defterde, Filibe çarşısında faaliyet gösteren esnaf teşekküllerine bağlı olarak *'tâife-i şâkirdân'* adı altında 57 nefer ayrıca kaydedilmiştir. Toplam 259 nefer zimmî nüfusun yazılmış olduğu mufassal avâriz defterinden bir yıl sonra tanzim edilmiş olan cizye defterinde ise daha farklı bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Filibe ile ilgili bir çalışmada yararlanılmış olan Kiel'in de ifade etmiş olduğu üzere³⁰, cizye mükellefi yetişkin erkek nüfusun kaydedilmiş olduğu bu defterde, öncelikle 13 ayrı esnaf teşekkülüne mensup toplam 1.345 nefer tespit edilmiştir. Ayrıca, Kıptî ve Yahudiler de dahil olmak üzere, 14 mahallede toplam 950 nefer kaydedilmiştir. Bunların 174'ünün Kıptî, 116'sının da Yahudi olduğu anlaşılmaktadır. Aynı defterde, *"nefs-i Filibe'de Irgad makûlesine virilen evrâkın esâmüleridir"* başlığı altında kaydedilmiş olanların toplam sayısı ise 1.328 neferdir. Bütün bunların dışında, *"Filibe'den mürûr ve 'ubûr"* edenlerin toplam sayısı 1.340 olarak tespit edilmiştir. Kiel'in ilgili çalışmasında³¹ ve bu arada bizim de bir başka araştırmada³² dikkatsizlik sonucu bütün bu rakamları Filibe şehri nüfusuna dâhil ederek bir değerlendirme yapmış olmamıza rağmen, defterde yer alan bazı ifadeler³³, *"Mahalle-i İsklopiç der-nefs-i Filibe"* ile başlayan mahallelerde kayıtlı nüfusun dışında kalan grupların sadece şehir merkezi ile sınırlı olmayıp, aynı zamanda nâhiyelere bağlı olarak kaydedilmiş olan kasaba ve köyleri de kapsadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, yukarıda belirtilmiş olan rakamlardan, şehir merkezinde gayrimüslim nüfusun yaşadığı mahallelerde kaydedilmiş olan nüfusun dışında, esnaf gruplarının ne kadarının merkez, ne kadarının nâhiyelere ait olduğuna dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Kezâ, *"irgad makûlesi"* olarak kaydedilen 1.328 kişinin ne kadarının şehirde meskûn olduğu, ne kadarının şehir dışında yaşadığı bilinmemektedir. Bu durum muvacehesinde, açık ve net bir nüfus tespiti imkanı bulunmamakla beraber, çalışmanın asıl kaynağını oluşturan avâriz defterinde kaydedilmiş olan gayrimüslim nüfusun dışında, Filibe çevresinde, şehir ile bir şekilde ilişkisi bulunan, dolayısıyla, şehir nüfusunun zaman zaman yukarıya doğru dalgalanmasına sebep olan önemli bir gayrimüslim nüfus potansiyelinin mevcut olduğunu belirtmek mümkündür.

²⁹ BOA.MAD-3621, s. 2-3, 18-25.

³⁰ Kiel, 1996, s. 80.

³¹ Kiel, 1996, s. 80-81.

³² Gökçe, 2005-b, s. 55-56.

³³ Defterin başında esnaf grupları ile ilgili kısmın girişinde yer alan *"Defter oldur ki bin yüz sekiz senesinde Filibe'de ve nâhiyelerde ve mürûr ve 'ubûr iden kefere ve Yahudilere tevzi' olunan cizye evraklarının esâmileri beyân olunur"* ifadesi bunu düşündürmektedir. BOA.MAD-1273, 8

Daha önce de işaret edilmiş olduğu üzere, 1613-14 tarihli tahrir defterinde kaydedilmiş bulunan Ermeni ve Kıptî cemâatleri 1695 tarihli avârız defterinde yer almamaktadır. Ancak, yakın tarihli cizye defterlerinde bulunan ilgili rakamlar, çalışmanın ana kaynağını oluşturan deftere yansımamış bulunan söz konusu grupların XVII. yüzyıl sonlarındaki demografik durumunu aydınlatmaktadır. İlk defa 1613-14 tarihli tahrir defterinde tespit edilen ve 21 neferden ibaret küçük bir cemaat halinde bulunan Filibe Ermenileri, sonraki tarihlere ait cizye defterlerinde yer alan “*Eramine-i Acem*” ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, İran’dan kaçarak Balkanlara dağılan Ermeni göçmenlerin küçük bir kesitini oluşturmaktadır. 1641-42 (1051) tarihlerinde³⁴ de 20 neferden ibaret olan Ermeni cemaati, 1685-86 (1097)’da³⁵ 15 nefer kaydedilmiştir. 1696-97 (1108) tarihli cizye defterinde³⁶ ayrıca belirtilmemiş olmakla beraber, 1698-99 tarihli defterde³⁷ “*Eramine-i Acem*” adı altında 45 nefer olarak tespit edilmiştir. Bütün bu rakamlar, küçük bir cemaat halinde 1610’larda şehir hayatına dahil olan Filibe Ermenileri’nin XVII. yüzyıldaki deftere kayıtlı nüfusunun 15 ila 45 nefer arasında değiştiğini ortaya koymaktadır.

1613-14 tarihli tahrir defterinde toplam 87 neferden ibaret olan Kıptî cemaati ile ilgili olarak, 1696-97 tarihli cizye defteri³⁸ yeterli bir fikir vermektedir. 1613-14 tarihli tahrir defterinde “*Tatarhan, Yenihan ve Kürkciyan*” adı altında kaydedilmiş olan Kıptîler, cizye defterinde 90 Tatarhan, 38 Tekye ve Kara Vasil ve Hamir, 46 Kıbtîyân ve Arabacıyân olmak üzere toplam 174 yetişkin erkek nüfus olarak tespit edilmiştir.

Yukarıda da işaret edilmiş olduğu üzere, Filibe şehrinde meskûn Müslüman-Türk nüfus, XVI. asrın sonlarından itibaren, toplam şehir nüfusundaki oran itibariyle tedricî bir düşüş göstermesine rağmen, XVII. yüzyılda görülen nüfus büyümesine paralel olarak önemli bir büyüme kaydetmiştir. Bu cümleden olarak tespit edilmiş olan % 53.67’lik artış, farklı istikametteki gelişmelere rağmen, şehirle özdeşleşen meşhur kimselerden dolayı, Filibe’nin hâlâ Osmanlı Devleti’nin önemli dînî ve edebî merkezlerinden biri olarak, müslümanlar için câzip bir çekim merkezi olma özelliğini sürdürdüğünü göstermektedir. Nitekim, XVII. yüzyıl sonlarında, Peç bölgesinin Avusturyalılar tarafından işgâl edilmesi üzerine, Filibe’ye göçen müslümanların kurdukları Mevlevîhâne de bunun bir göstergesi olarak

³⁴ BOA.MAD-1369, s. 8.

³⁵ BOA.MAD-3621, s. 22.

³⁶ BOA.MAD-1273.

³⁷ BOA.MAD-3652, s. 9.

³⁸ BOA. MAD-1273, s. 22-23.

değerlendirilmektedir³⁹. Ne var ki, XVII. asrın ikinci yarısından itibaren takip edilen hıristiyan nüfus artışı, sonraki yüzyıllarda XVI. asırdaki nüfus kompozisyonunu önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu gelişme trendinin doğal bir sonucu olarak, Filibe'deki müslümanların genel nüfusa oranı düşüş trendini devam ettirmiştir. Nihayet, 1887 sayım sonuçlarına göre, 1877-78 Osmanlı-Rus harbi sonrasında yaşanan felaketlerle 33.000'e düşmüş olan Filibe nüfusunun sadece %17.01'ine tekabül eden 5.615'inin Türklerden oluşması⁴⁰, XVII. yüzyılın sonlarından itibaren belirginleşen demografik değişimin XIX. yüzyılda ulaştığı noktayı göstermesi bakımından önemlidir.

II. Nüfusun Nitelikleri

Osmanlı şehir toplumu genel olarak iki büyük gruptan oluşmaktadır. Bunlardan, '*askeri*' ya da '*ehl-i berat*' tâbir olunan birincisi, dînî, idârî ve askerî görevlilerle, ilmiye sınıfı mensuplarını kapsamaktadır. İkinci büyük grubu ise, şehirselle üretim ve hizmet sektörlerinde istihdam edilmiş olan "*esnaf ve zanaatkar*" grupları oluşturmaktadır⁴¹. 1695 tarihli avâriz defterindeki verilerin tasnifi ile ortaya çıkan tablo, bu sosyal tabakalaşmanın Balkanlardaki Osmanlı şehir toplumunun tipik bir kesitini oluşturan Filibe nüfusu için de geçerli olduğunu göstermektedir.

Mufassal avâriz defterleri, çalışmanın asıl kaynağını oluşturan örneğinde de olduğu gibi, raiyyet statüsünde bulunanlarla birlikte, askerî kategoride yer alanların da ismen kaydedilmiş olması bakımından XV-XVI. yüzyıl tahrir defterlerinden daha kullanışlıdır. Şehir nüfusunun mahallelere dağılımı ile ilgili olarak düzenlenmiş olan tablodan da takip edilebileceği üzere, 1695 tarihli defterde Filibe nüfusu, dînî-etnik ayırım yanında, "*re'âyâ*, *askeri*" ve "*bîve*" olmak üzere başlıca üç kategoride değerlendirilmiştir. Filibe müslüman nüfusunun yukarıdaki tabloya da yansıtılmış olan bu kategorilere dağılımını bir grafikte ifade edilebilir (Grafik 1).

1695 tarihli avâriz defterinde bulunan rakamların değerlendirilmesiyle hazırlanmış olan grafikten de takip edilebileceği üzere, Filibe müslüman nüfusunun % 49.81'ini "*askeri*" kategoride bulunanlar, geri kalan % 50.18'ini ise raiyyet statüsündekiler oluşturmaktadır. Bunun da % 25.99'unu "*bîve hâturn*" olarak kaydedilmiş olan hâne reisi dul kadınlar teşkil etmektedir.

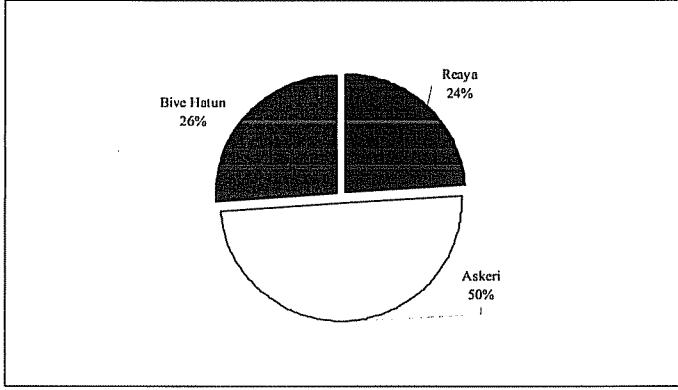
³⁹ Bkz. Kiel, 1996, s. 82.

⁴⁰ Kiel, 1996, s. 81.

⁴¹ Bkz. Ergenç, 1989, s. 1421-1422.

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

Grafik 1: 1695 Tarihli Avâriz Defterine Göre Filibe'deki Müslüman Nüfusun Kategorilere Dağılımı

a. Askerî Nüfus

Müslüman nüfusun yarıya yakınının oluşturduğu askerî kategoriye dâhil olan grupları bir tablo üzerinde ifade etmek gerekirse, şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır;

Tablo 2: 1695 Tarihli Avâriz Defterine Göre Filibe'de Askerî Kategoriye Dahil Olan Gruplar

I. Dînî

Grup	Aded
Kadı	5
Müfti-i Filibe	1
Müfti-i Sâbık	1
Müderris	1
Mülâzım-Müderris	1
Ders-i âm-ı Şehr-i Filibe	1
Vâiz	1
İmam	48
İmam-Hatib	4
İmam-Hatib-Hâfiz	1

Turan Gökçe

İmam-Hâfız	1
İmam-Muallim	1
Hatib	5
Müezzin	38
Kayyûm	6
Câbî-i Vakf-1 Sultan Murad	1
Mütevelli-i Şehâbeddin Paşa	1
Şeyh	2
Seyyid	22

II. İdârî ve Askerî

Grup	Aded
Paşa	1
Ser-Çavuşân-1 Ocağ-1 Yeniçeriyân	1
Ser-Çavuş-1 Ocağ-1 Yeniçeriyân-1 Sâbık	1
Çavuş-1 Ocağ-1 Yeniçeriyân	4
Mütekâid Çavuş-1 Ocağ-1 Yeniçeriyân	1
Yeniçeri	131
Mütekâid Yeniçeri	8
Yeniçeri Sekbân	1
Yeniçeri Sipâh	1
Yeniçeri Solak	1
Solak	4
Solak-1 Rikâb-1 Hümâyûn	9
Mütekâid Solak-1 Rikâb-1 Hümâyûn	1
Silahdar	4

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

Kuloğlu Yeniçeri	1
Kuloğlu	1
Çorbacı	1
Zâim	3
Zâim-i Şâkird-i Defter-i Hâkânî	1
Zâim-i Gedüklüyân-ı Şâkird-i Divân	1
Sipâhî	15
Mütekâid Sipâhi	3
Erbâb-ı Tımar	7
Sipah	7
Mütekâid Sipah	1
Mütekâid Sipah-ı Nezâret-i Filibe	2
Küreci-i Filibe Sipah	1
Şâkird-i Mîr-i Sipah	1
Ser-Bevvâbîn-i dergâh-ı Âlî	7
Bevvâb-ı Sultânî	2
Çavuş-ı Divan	1
Çavuş-Gediklü	1
Çavuş-ı Şem'hâne-i Filibe Mütekâid	1
Cebeci	10
Mütekâid Cebeci	2
Topcu	3
Ser-Doğancı-bâ-Tımar	1
Doğancı-bâ-Tımar	3
Doğancı-Ulûfeli	1
Vekîl-i Emin-i Nüzül	1

Turan Gökçe

Emîn-i Nüzül-i Sâbık	2
Muhassıl	1
Kethüdâyeri-i Hâlâ	1
Kethüdâyerizâde	1
Kethüdâyeri-i Sâbık	2
Kâtib	2
Kâtib-i Divan	1
Mîrlivâ-i Voynuk	1
Kâtib-i Mîr-i Voynuk	1
Kâtib-i Mukâtaa-i Nezâret-i Filibe	1
Kâtib-i Cizye-i Filibe	1
Kâtib-i Mahkeme-i Filibe	1
Kâtib-i Vakf-ı Şehâbeddin Paşa	1
Ser-Muhzır-ı Mahkeme-i Filibe	1
Muhzır-ı Mahkeme-i Filibe	7
Hademe-i Korucu-i Filibe	1
Ağa-i Korucuyân-ı Ocağ-ı Filibe	1
Ağa-i Korucuyân-ı Ocağ-ı Ahur-ı Filibe	1
Ağa-i Koru-i Sâbık	2
Korucu-i Ahur-ı Filibe Ser-Bölük	1
Sipâhi-i Korucu-i Ahur-ı Filibe	1
Korucu-i Ahur-ı Filibe	3
Seyis-i Ocağ-ı Ahur-ı Filibe	4
Korucu-i Ocağ-ı Filibe	11
Ser-Bölük	2
Serbölük-i Filibe	1

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

Ser-Bölük-i Ocağ-ı Filibe	1
Ser-Bölük-i Korucu-i Filibe	2
Korucu-i Filibe	3
Korucu	29
Korucuyân-ı Sâbık	1
Nalband-ı Ocağ-ı Filibe	2
Nalband-ı Ahur-ı Şeyh Vefâ	1
Şâkird-i Nalband	1
Tâmirciyân-ı Cısr-i Şehr-i Filibe	4
Reis-i Çeltük	6
Reis-i Çeltük-i Karye-i İnebekci	1
Bostânî	1
Mütেকâid Bostânî	1
Mütেকâid Bostancıyân-ı Edirne	2
Hayme-i Hassa	1
Haymeci	1
Sarac-ı Hassa	3

Bütün ayrıntıyı yansıtacak şekilde tertib edilmiş olan tablodan da takip edilebileceği üzere, “askerî” statüde deftere kaydedilmiş olan nüfusu dînî, idârî ve askerî olmak üzere, başlıca üç grupta değerlendirmek mümkündür. Her bir mahallede meskûn askerî nüfusun kaydedilmiş olduğu kısmın sonunda verilmiş olan toplam rakamlar da dikkate alınmakla beraber, her bir neferin tek tek tespiti ile elde edilen sayısal verilerin aktarılmasıyla hazırlanmış olan tabloda yer alan rakamlar, 1695’de Filibe şehrinin askerî nüfusunun önemli bir kısmını dînî nitelikli kesimin oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Osmanlı idaresindeki bütün şehirlerde olduğu gibi, Filibe’de de kazâ merkezi bürokratik örgütlenmesinde, adlî ve idârî mekanizmanın işleyişinden sorumlu olan görevliler önemli bir grup oluşturmaktadır. Filibe kazâ dairesinde

adlı ve idârî yönden en yüksek düzeyde yönetici konumunda bulunan kadı ile bağlı görevliler bu grubun çekirdek kadrosunu oluşturmaktadırlar. 1695'de şehirde biri Filibe kadısı olmak üzere, toplam 5 kadı bulunmaktadırlar. Bunlardan biri, Keçeci İnebeg mahallesinde 2 bâb olarak kaydedilmiş olan Ömer Efendi bin Hasan, diğeri Çukacı Sinan Efendi mahallesinde sâkin Mürsel Efendi, ikisi Mekke Mescidi mahallesinde yaşayan İbrâhim ve Osman Efendi'dir. Filibe kadısının dışında, üçü mülâzemet müddetinde burada iken kaydedilmiş olmalıdır. Beşincisi ise, Aslıhan Beg mahallesinde yazılmış olan eski Maraş kadısı Abdullah Efendi'dir.

Şehirde bulunan idari kadronun önemli bir kısmını da kadının adlı vazifelerini yerine getirmesinde yardımcı olan mahkeme görevlileri oluşturmaktadır. Bu cümleden olarak, bir bakıma adlı polis görevini üstlenmiş olan 4'ü Behşâyış Ağa mahallesinde sâkin 7 muhızır ve 1 muhızır-başı yanında, 3 kâtip tespit edilmiştir.

1695 tarihli defter kayıtlarına göre, şehir nüfusunun askerî kesimine dahil olan diğeri görevliler arasında, biri eski biri yeni olmak üzere 2 kethüdayeri ve 1 kethüdâ-zâde bulunmaktadırlar. Bunun yanında, 7 "*ser-bevvâbîn-i dergâh-ı âlî*" ile 2 "*bevvâb-ı sultânî*" de önemli bir yer tutmaktadırlar. Diğeri taraftan, 1 divan çavuşu, 1 gedikli çavuş, 1 mütekaid Filibe Şem'hâne çavuşu da belirtilmesi gereken gruplardan birini oluşturmaktadırlar.

Filibe'de bulunan askerî statüdeki idârî kadro içerisinde dikkat çeken önemli gruplardan biri de, Osmanlı mâliye bürokrasisinin taşra uzantısını teşkil eden görevlilerin oluşturduğu gruptur. 1695 tarihli defterde, bu cümleden olarak, 1 muhassıl, 1 nüzül emini vekili, 1 eski nüzül emini, 1 zâim-i şâkird-i defter-i hâkâni, 1 zâim-i gedüklüyân-ı şâkird-i divan dışında, 1 divan katibi, 1 Filibe mukataası kâtibi, 1 Filibe cizye kâtibi tespit edilmektedir. Ayrıca, şehirde bulunan bazı büyük vakıfların yöneticileri de idârî kadro içerisinde önemli bir yer tutmaktadırlar. Bu cümleden olarak, defter kayıtları arasında sadece Şehâbeddin Paşa vakfı mütevellisi, kâtibi ve Sultan Murad vakfı câbîsine tesadüf edilmektedir.

Dînî nitelikli nüfusun ağırlıklı kısmını imam ve müezzin başta olmak üzere, şehrin değişik kesimlerinde yer alan câmi ve mescitlerde hizmet veren din görevlileri oluşturmaktadırlar. Aynı zamanda hatib, hâfız ve muallim olanlarla, sadece hatib kaydedilmiş olan 5 nefer de dahil edildiğinde, şehirdeki imam-hatib sayısı 60'ı bulmaktadır. Şehir halkının ihtiyaç duyduğu dini hizmetlerin karşılanmasında imamlardan sonra gelen müezzinler, 38 nefer ile din görevlileri içerisinde ikinci büyük grubu oluşturmaktadırlar. Toplam 98 neferden oluşan bu

grubun dışında, biri eski diğeri yeni olmak üzere 2 müftü, 1'i mülâzım 2 müderris, 1 ders-i âm-ı şehr-i Filibe, 1 vâiz, 2 şeyh ve 6 kayyûm dikkati çekmektedir. Dinî nitelikli gruplar arasında belirtilmesi gereken diğeri bir topluluk da, Hz. Peygamber soyundan geldikleri iddiasıyla, “sâdât-ı kirâm” tâbir olunan farklı bir statü kazanan ve buna bağlı olarak bazı muafiyetlerle “askerî” kabul edilen “seyyid”lerdir⁴². İlgili tablodan da takip edilebileceği üzere, 1695’de Filibe’de bu minvâl üzere 22 nefer tespit edilmiştir. Bu da, deftere kayıtlı müslüman nüfusun % 1.98’ine tekabül etmektedir.

Dînî nitelikli nüfus ile ilgili olarak belirtilmesi gereken önemli noktardan biri de, müslüman nüfus içerisinde hac farizasını yerine getirmiş olması sebebiyle “hacı” sıfatını haiz olanlardır. Dînî bir vecîbe olmanın yanında, muayyen bir zenginliği gerektiren bir ibadet olması bakımından, aynı zamanda toplumsal refah seviyesinin de göstergesi olan hacı sıfatını haiz olanların toplam sayısı 32’si raiyyet, 30’u askerî olmak üzere 62 olarak tespit edilmektedir. Bu da, dul hatunlar hariç olmak üzere, hane reisi müslüman erkek nüfusun % 7.56’sına tekabül etmektedir. Bu oran, askerî kategoride % 5.43 olmakla beraber, raiyyet içinde % 11.94’e ulaşmaktadır. Filibe müslüman nüfusundaki hacı oranı, 1485’de % 7.80, 1516’da % 6.02, 1570’de % 9.97, 1595’de % 8.34, 1613-14’de ise % 4.31 olarak tespit edilmektedir⁴³.

İlk defa 1652’de şehri ziyaret etmiş olan Evliyâ Çelebi’nin de işaret etmiş olduğu üzere⁴⁴, Filibe aynı zamanda önemli bir yeniçeri garnizon merkezi konumunda idi. Tabloya aktarılmış olan rakamlar, şehrin söz konusu özelliğini XVII. asrın sonlarında da muhafaza ettiğini göstermektedir. Nitekim, bütün teferruatıyla tabloya yansıtılmış olan rakamlardan doğrudan yeniçeri kaydedilmiş olanlar yanında, solak ve sekban başta olmak üzere, bağlı grupların sayısı da dikkate alındığında, toplam 167 nefer tespit edilmektedir. Bu da, defter kayıtlarına göre 552 neferden ibaret olan askerî nüfusun % 30.25’ine tekabül etmektedir.

Bunun yanında, şehirde fiilî askerlik hizmetinde bulunan gruplar içerisinde sipah, silahdar, cebeci, topçu ve doğancı gibi topluluklar da önemli bir yer tutmaktadır. Bu cümleden olarak, mütekaid olanlar da dahil olmak üzere, 12 sipah, 4 silahdar, 12 cebeci ve 5 doğancı bulunmakta idi. Bunlardan 1’i tımarlı doğancı-başı, 3’ü tımarlı, 1’i de ulûfeli doğancı idi. Şehir nüfusunun

⁴² Osmanlı ülkesinin hemen her kesiminde, Müslüman toplumun önemli bir kesitini oluşturan “seyyid” ve “şerif”lerin unvanları, statüleri, muafiyetleri ve sair özellikleri hakkında bkz. Yüksel, 2000, s. 34-361; Kılıç, 2005.

⁴³ Bkz. Gökçe, 2005-a, s. 529-530.

⁴⁴ *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 3, s. 216.

askerî statüde bulunan kesimi içerisinde dikkati çeken bir diğer grup, defterde zâim, sipâhî ve erbâb-ı tımar olarak kaydedilmiş olanların oluşturduğu topluluk idi. Bu cümleden olarak, 3 zâim ile mütekâid olanlar da dahil olmak üzere 28 nefer tespit edilmiştir. Bu rakam toplam askeri nüfusun % 4.52'sini oluşturmaktadır.

Filibe'nin Rumeli'de voynuk teşkilâtının⁴⁵ yayıldığı alanda merkezî bir konumda bulunması, muayyen sayıda voynuk statüsünde bulunan nüfusu bünyesinde barındırması yanında, XVII. asrın başlarında olduğu gibi, 1695'de de voynuk mirlivasının burada sâkin olmasında etkili olmuştur. Defter kayıtlarına göre, voynuk mirlivası Ömer Beg bin İskender ile birlikte, voynuk kâtibi de Haraççı Hamza mahallesinde yaşamaktadır.

Bölgesel yol sisteminde, orta kol üzerinde önemli bir noktada bulunan Filibe, aynı zamanda hassa çayırarla birlikte büyük deve ahırlarının da bulunduğu bir merkez konumunda idi. Evliyâ Çelebi'nin ifadesiyle⁴⁶, bunların "*hıfz u hırâseti*"nden sorumlu olan '*korucular*' şehrin askerî kesiminde önemli bir yer tutmakta idi. Deftere korucu olarak kaydedilmiş olup, ayrıntılarıyla tabloya yansıtılmış olanların sayısı, Keçeci İnebeg ve Çukur Tekye mahallelerinde kaydedilmiş olan ağaları ve sâir kuru ve has ahır görevlileriyle birlikte 70'e ulaşmaktadır. Bu da, deftere kayıtlı Filibe askerî nüfusunun % 12.68'ini oluşturmaktadır.

Askerî statüde kaydedilmiş olan şehir nüfusu içerisinde dikkati çeken küçük fakat önemli gruplardan biri de çeltik reisleridir. Meriç nehrinin iki yakasında oldukça verimli bir arazi üzerinde bulunan Filibe, aynı zamanda önemli bir çeltik üretim merkezi idi. Defter kayıtlarında, çok sayıda çeltikçi reâyâ ile şehir civarında yürütülen zirâî faaliyetleri organize eden 7 '*çeltik reisi*' tespit edilmiştir. Bunlardan birinin, İnebekci köyü çeltik reisi olduğu da ayrıca belirtilmiştir. Bununla birlikte, 2'si mütekâid olmak üzere 4 bostancının da askerî nüfusa dahil olduğunu belirtmek gerekir.

2. Reâyâ

Yukarıda da belirtilmiş olduğu üzere, Filibe'nin çalışmanın asıl kaynağını oluşturan 1695 tarihli deftere kayıtlı müslüman nüfusunun % 50.18'ini raiyyet statüsünde kaydedilmiş olanlar teşkil etmektedir. Bunun da % 25.99'unu hâne reisi dul kadınlar oluşturmaktadır. İlgili tablo üzerinde de dikkat çekeceği üzere, bütün mahallelerde reâyâ ve askerî nüfus bir arada kaydedilmiş iken, sadece 11

⁴⁵ Voynuk teşkilâtı hakkında tafsilat için bkz. Ercan, 1986.

⁴⁶ *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 3, s. 216.

hâne nüfusu bulunan Okcular ve Çukacı Sinan Çelebi mahallelerinin 1'er bîve hâriç olmak üzere, sadece askeri kategoriye dahil olanların sâkin olduğu bir kesimi oluşturması, belirtilmesi gereken özelliklerden birini oluşturmaktadır.

Filibe nüfusunun nitelikleri ile ilgili bir başka çalışmada ortaya konulmuş olduğu üzere⁴⁷, XV ve XVI. yüzyıllara ait tahrir defterlerinde önemli bir kısmı meslekî özellikleri ile birlikte yazılmış olan reâyâ, 1695 tarihli mufassal avarız defterinde genellikle sadece ismen kaydedilmiştir. Raiyyet statüsündeki nüfusun ancak cüzî bir kısmının ismi ile birlikte meslekî özellikleri de belirtilmiştir.

Defter kayıtlarına yansımış olduğu kadarıyla, Filibe'de yaşayan müslüman reâyâ arasında, 11 berber, 6 arabacı, 5 nalband, 4 dellak, 1 natır, 1 keçeci, 2 otlukcu, 1 bâbuçcu, 1 çizmecî, 1 nalıncı, 2 demirci, 1 sabuncu, 1 hasırcı, 1 semerci, 1 eskici, 1 haffaf, 1 çıracı, 1 terzi, 1 hancı, 1 gazzaz, 1 çubukcu, 1 kahveci, 3 tabbağ (debbâğ), 1 muytab, 1 nalçacı, 2 bakkal, 3 duhancı, 1 pamukcu, 1 mahyacı, 1 çeltikci, 1 madenci, 1 çulha esnafına rastlanmaktadır. Kendilerine ait mahallelerinde 5 papaz kaydedilmiş olan zimmî nüfus arasında ise 3 kuyumcu, 2 arabacı, 5 dülger, 1 terzi ve 1 boyacıya rastlanmaktadır. 1695 tarihli defter kayıtlarında tesadüf edilen bütün bu rakamlar, yukarıda da işaret edilmiş olduğu üzere, Filibe reâyâsının meşgul olduğu meslekler ile mensuplarının cüzî bir kısmını oluşturmaktadır.

Müslüman nüfusun mensup olduğu meslek grupları ve sayıları hakkında tafsilatlı bilgi bulunmamakla beraber, gayrimüslim nüfusun kaydedilmiş olduğu yakın tarihli cizye defterleri, en azından şehirlinin bir kesiminin meslekî özellikleri hakkında oldukça ayrıntılı bilgi içermektedir. Nitekim, başka bir çalışmada da değinilmiş olduğu üzere, 1685-86 tarihli bir cizye defterinde⁴⁸, 'Tâife-i Şâkirdân der-Çarşû-yı Filibe' adı altında kaydedilmiş olan, 15'i abacı, 10'u kürkcü, 12'si haymeci, 7'si terzi, 6'sı takyacı ve 7'si kuyumcu esnafına bağlı olarak çalışan toplam 57 çırak bu hususta önemli bir fikir vermektedir. Kezâ, 1696-1697 tarihli yetişkin erkek nüfusun kaydedilmiş olduğu diğer bir cizye defterinde ise, Filibe kazâ dairesinde toplam 1.345 neferin mensup olduğu 13 esnaf grubu tespit edilmektedir⁴⁹. Söz konusu 1.345 neferin 210'u abacı, 186'sı kürkcü, 182'si terzi, 122'si kuyumcu, 141'i pâbuçcu dikicisi, 127'si kaftancı, 100'ü bakkal, 92'si meyhâneci, 58'i habbâz, 39'u kara-keten çulcusu, 34'ü mumcu, 28'i balıkçı, 26'sı berber olarak kaydedilmiştir. Şehir nüfusu ile ilgili olarak, daha önce de işaret edilmiş olduğu üzere, aynı zamanda

⁴⁷ Gökçe, 2005-a, s. 535-555.

⁴⁸ BOA:MAD-3621, s. 24-25.

⁴⁹ BOA.MAD-1273.

nâhiyelerdeki esnafın da dahil edilmiş olduğu bu rakamlar, gayrimüslim esnaf sayısı hakkında kesin bilgi vermemekle beraber, en azından mensuplarının önemli bir kısmı Evliyâ Çelebi'nin ifade etmiş olduğu rakamlara göre⁵⁰, yaklaşık 880 dükkânın yer aldığı Filibe çarşı ve pazarında faaliyet gösteren esnaf gruplarına işaret etmesi bakımından önemlidir. Diğer taraftan, yine aynı şekilde, kazâ dairesinde faaliyet gösteren gayrimüslim esnaf grupları ile mensuplarının kaydedilmiş olduğu 1698-99 tarihli cizye defteri⁵¹, 24 esnaf teşekkülüne bağlı toplam 1.320 nefer nüfusu içermektedir. Önemli bir kısmı kaza merkezi Filibe şehrinde faaliyet gösteren esnaf grupları arasında 208 abacı, 105 kürkçü, 102 terzi, 43 ekmecki, 91 dikici, 35 kuyumcu, 26 kazancı, 66 kaftancı, 29 şem'ci, 45 balıkcı, 34 bakkal, 20 aşçı, 106 bostancı, 67 meyhâneci, 38 simitci, 84 dülger, 37 arabacı, 23 demirci, 32 kiremitçi, 35 boyacı, 18 bozacı, 23 tüfenkci, 28 kassâb ve 25 çulhacı tespit edilmiştir.

Defterde, “*bîvehâ-i havâtîn*” başlığı altında ayrıca kaydedilmiş olan hâne reisi konumundaki dul kadınlar, farklı bir toplumsal kategori olarak Filibe nüfusunda önemli bir yer tutmaktadır. Her bir mahallenin ilgili kısmında kaydedilmiş olan toplam 334 dul kadın, toplam şehir nüfusunun % 24.43'ünü oluşturmaktadır. Deftere yansıyan diğer kategorilerle karşılaştırıldığında, oldukça yüksek görünen bu oran, müslüman nüfusta % 25.99, zımmî kesimde ise % 17.76 olarak tespit edilmektedir. Özellikle nüfusun kategorize edilmek suretiyle, ayrı başlıklar altında kaydedilmiş olduğu mufassal avâriz defterlerinin önemli bir kısmında karşılaşılan hane reisi dul kadın kaydı, ilgili mahallin sadece sayısal ve oransal olarak önemli bir toplumsal katmanını ortaya koymasından dolayı değil, aynı zamanda söz konusu katmanı oluşturan kadınların isimleri başta olmak üzere, sair bazı özelliklerine de ışık tutması bakımından önemlidir. XV ve XVI. yüzyıllara ait klasik tahrir defterleri başta olmak üzere, avâriz, cizye ve hatta nispeten hakiki anlamda nüfus sayımlarının yapılmaya başlandığı 1830'lardan itibaren takip edilebilen nüfus defterlerinde bile bulunmayan önemli sayıda kadın ismi ile ilgili bu kayıtlar, her şeyden önce onomastik ilimler çerçevesinde, şahıs adlarıyla ilgili oldukça kıymetli veriler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu isimlerle ilgili rakamların tespiti ve istatistiki yöntemlerle değerlendirilmesiyle, muayyen bir tarihte, belirli bir bölgede kullanılan kadın isimleri ile kullanım oranları hakkında kısmî de olsa önemli bir gösterge elde edilebilmektedir.

Sadece bir fikir vermek bakımından, deftere kayıtlı müslüman nüfusun hane reisi dul kadın statüsünde yazılmış olan kesiminin kullandıkları isimlerle

⁵⁰ *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 3, s. 216-218.

⁵¹ BOA.MAD-3652, s. 4-9.

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

İlgili küçük bir değerlendirme sonucunda ortaya çıkan tabloya kısaca işaret etmek yararlı olacaktır. Haraççı Hamza mahallesinde “*bîve hâtun*” kategorisinde kaydedilmiş olan “*Seyyid Hasan kerîmesi*” veya İdris Hoca mahallesinde yine aynı kategoriye dahil edilmiş olan “*Ali hâtunu*” gibi, herhangi bir isim belirtilmeksizin, baba ya da kocasının adıyla kaydedilmiş olan az sayıda örneğe rağmen büyük çoğunluğu kendi ismiyle yazılmış olan müslüman kadınların % 22.22’sini oluşturan 64’ü Fatma, % 19.09’unu oluşturan 55’i Ayşe adını taşımaktadır. Hadice, % 7.63 (22) ile üçüncü sırada gelmektedir. Bunu % 5.55 (16) ile Ümmühan, % 4.51 (13) ile Havvâ, % 3.81 (11) ile Sâliha, % 2.77 (8) ile Emine, % 2.08 (6) ile Gülistan, % 1.73 (5) ile Ferîha, % 1.38 (4) ile Râbia ve Rahîme takip etmektedir. Bununla birlikte, daha az yoğunlukta olmakla beraber, 1695 tarihli deftere yansımış olduğu kadarıyla, Filibe’de kullanılan kadın adları arasında, Hanım, Neslihan, İsmihan, Şehriban, Ahsen, Reyhan, Kaya, Müşerref, Halime, Hümâ, Gülahmer, Melike, Hanife, Hamide, Safiye, Vâhide, Hûrî, Şâkire, Nefise, Tursun, Sultan, Medine, Elif, Müslime, Hafize, Âbide, Âlime, Muallâ, Cennet, Müstakime, Zülfi ve Sâdiye gibi isimler de bulunmaktadır. Kezâ, az da olsa Medine Sâliha ve Serîha Âişe gibi iki isim kullanan kadınlara da rastlanmaktadır.

Filibe Kazasının Kırsal Organizasyonu: Filibe Nâhiyeleri ve Nüfus Durumu

Daha önce de belirtilmiş olduğu üzere, Osmanlı idârî taksimâtında Rumeli eyâletine bağlı Paşa livâsının sağ kol kazâları arasında yer alan Filibe, XVII. yüzyıl avâriz ve cizye defterlerinden anlaşıldığı kadarıyla⁵², beş nâhiyeye taksim edilmiştir. Çalışmanın asıl kaynağını oluşturan 1695 tarihli avâriz defteri kazâ dairesinde görülen söz konusu idârî taksimatin asrın sonlarında da aynen geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. Bağlı köylerle birlikte kaydedilmiş olan nâhiyeler, sırasıyla Karacadağ, Rupcoz, Koyundepesi, Göpsi ve Konuş adını taşımaktadır. Bunlardan, XVII. asrın başlarında “*Yaylak nâm-ı diger Rupcoz*” şeklinde kaydedilmiş olan nâhiyenin⁵³, zamanla ilk adını oluşturan Yaylak’ın atılmasıyla sadece Rupcoz olarak anıldığı anlaşılmaktadır. Böylece, XVII. asırda şekillenmiş olan Filibe kazâsı nâhiye teşkilâtı, sonraki yüzyıllarda da muhafaza edilmiştir. Nitekim, ilgili araştırmalar⁵⁴, Filibe kazâsının XIX. yüzyılda da hiçbir değişikliğe uğramaksızın, aynı 5 nâhiyeye taksim edilmek suretiyle teşkilatlanmış olan idârî yapısını koruduğunu ortaya koymaktadır.

⁵² 1621-22 (1031) tarihli avâriz defteri için bkz. BOA.MAD-3398, s. 4-10.

⁵³ BOA.MAD-3398, s. 9-10.

⁵⁴ Bkz. Ersoy, 2003, s. 102-122.

1530 tarihli icmâl muhasebe defterine göre⁵⁵, Filibe kazâ dairesinde, vergi gelirlerinin tahsis edilmiş olduğu has, zeamet, tımar, vakıf ve mülk tasnifi dışında, herhangi bir nâhiye taksimatı olmaksızın, doğrudan merkeze tâbi olarak kaydedilmiş toplam 244 köy bulunmakta idi. Hemen yukarıda işaret edilmiş olan 1622-23 tarihli icmâl avâriz defterinde⁵⁶ ise 5 nâhiyeye taksim edilmiş olan Filibe kazâsında toplam 222 köy tespit edilmiştir. Defterde kaydedilmiş olduğu sıraya göre, bunlardan 32'si Konuş, 55'i Koyundepesi, 37'si Karacadağ, 53'ü Göpsi, 45'i asıl adı Yaylak olan Rupcoz nâhiyesi hudutları dahilinde bulunmakta idi. Çalışmanın asıl kaynağını teşkil eden 1695 tarihli mufassal avâriz defterinde ise toplam 282 köy ve kasaba kaydedilmiştir. Bunların nâhiyelere dağılımını bir tablo üzerinde ifade ederek, her bir nâhiyeyi belirgin özellikleri ile kendi içinde değerlendirmek daha uygun olacaktır;

Tablo 3: 1695 Tarihli Mufassal Avâriz Defterine Göre Filibe Kazâsı Köylerinin Nâhiyelere Dağılımı

Nâhiye	Köy/Kasaba Sayısı	%
Karacadağ	64	22.69
Rupcoz	46	16.31
Koyundepesi	61	21.63
Göpsi	62	21.98
Konuş	49	17.37
TOPLAM =	282	100

Karacadağ Nâhiyesi⁵⁷

Defter kayıtlarına göre, 64 köyün bağlı bulunduğu Karacadağ nâhiyesi⁵⁸, kazâ dairesinin kuzey doğu kesiminde yer almakta idi. Güneybatıda

⁵⁵ BOA.TD-370, s. 87-108.

⁵⁶ BOA.MAD-3398, s. 4-15.

⁵⁷ BOA.MAD-3604, s. 26-42.

⁵⁸ Nâhiyeye isim teşkil eden, doğu-batı istikâmetinde 115 km uzunluğu olan Karacadağ silsilesi için bkz. Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm*, V, İstanbul 1314, s. 3624.

Koyundepe, kuzeybatıda Göpsi nâhiyesi ile çevrili olan Karacadağ, kazâ haricinde Zağra-i Atik ve Çırpan kazâları sınırında bulunmakta idi⁵⁹.

Ek olarak verilmiş olan tablodan da takip edilebileceği üzere, nâhiyeye isim teşkil eden Karacadağ da dâhil olmak üzere, 64 köyün % 93.75'ini oluşturan 60'ı Türkçe isim taşımaktadır. Sadece Diğer Yund Virziva, Yund Manol, Manol ve Rumlar bunun dışında kalmaktadır. Sadece Karacadağ'da değil, bütünüyle Filibe kazâ dairesinde bulunan yerleşmeler için geçerli olan bu toponimik durum, esasen, daha XV. yüzyıldan itibaren yoğun olarak bölgeye yerleştirilmiş olan Yörük-Türkmen teşekküllerinin yeni yurtlarına kazandırdıkları bir özellik olarak dikkati çekmektedir⁶⁰. Türkçe köy adlarından büyük çoğunluğu, muhtemelen ilk yerleşen Türk topluluklarının ya da yerleşmeye önderlik eden mensuplarının isimlerinden kaynaklanmıştır. Muslıcalı, Koca Rahmanlı, Koruculu, Canikli, Hamzalar ma'a Topallı, Abraşlar, Kocabegli, Mahmudlar, Umurobası, Sadıklı, Sülemişli, Âsi Karalar, Köseli-i Kebîr, Çokoba, Sâlihler, Tutaklar, Gökce Hamzalı ve Bekirli yanında, Uzun İsmâil, Hızır Âşık, İshak Fakih, Karaca Ahad, Umuroğlu, Kocaoğlu, Karaca Ali, Sarı Eberi, Karabeg, Ali Fakih ve İbn Hızır bu minval üzere, topluluk ya da şahıs adlarından kaynaklanan isimlerle anılan köylerdendir. Dereli, Karaorman, Burunsuz, Sakarlı, Kireççili, Söğüdcük ve Almalı, ilk yerleşen Türkler tarafından doğal çevrenin etkisiyle verilmiş olan isimlerdir. Sarı Demirciler, Kalaycılar, Kulağuzcuyân, Çok Çeltikçi, Baltacı, Şabcı Beg ise köyde meskûn olanların meşgul oldukları mesleklerle ilgili olarak verilmiş olan adlardır. Bunun yanında, Çakırcı, Sekban ve Doğancılar gibi, belirli mîrî hizmetlerle ilgili köy adlarına da rastlanmaktadır. Bünyesinde barındırdığı zâviyeye bağlı olarak Tekyeli ismiyle maruf olan köy yanında, Müslimecik ve Mirtatlı adlarıyla anılan köyler de dînî içerikli isim taşıyan iskân yerleri olarak dikkati çekmektedir.

Rupcoz hariç olmak üzere, Filibe kazâ dairesindeki diğer nâhiyelerde görülen önemli özelliklerden biri de bazı köylerin kendilerine bağlı mahalleler ile birlikte kaydedilmiş olmasıdır. XV ve XVI. yüzyıl tahrir defterlerinden anlaşıldığı kadarıyla, Anadolu coğrafyasında yaygın olmayan bu özelliğe Rumeli'de sıklıkla rastlanmaktadır. 1695 tarihli mufassal avâruz defterine göre, Karacadağ nâhiyesine bağlı 5 köy mahalleleri ile birlikte yazılmıştır. Ek olarak verilmiş olan tablodan da takip edilebileceği üzere, köylere bağlı mahalle adları genellikle, yerleşik nüfusun dînî özelliklerini yansıtabilecek şekilde "*Müslümânân*"

⁵⁹ Ersoy, 2003, s. 113.

⁶⁰ Kiel, 1985, s. 182-183. Genel bilgi için ayrıca bkz. Gökbilgin, 1948, s. 648-660; Gökbilgin, 1957; Todorov, 1983, 47-50; Todorov, 1998, VI, 17-19; İnbâş, 2000, 145-182; Altun, 1999.

ve “Zımmiyân”; gelirlerinin tasarruf şekline göre “Havas” ve “Tımar”; coğrafi konumuna göre “Zîr” ve “Bâlâ” şeklinde verilmiştir. Yenişarlı köyüne bağlı üç mahalle Bâlâ, Zîr ve Zımmiyân adlarıyla; Müslimecik köyüne bağlı iki mahalle “Müslime-i Havas” ve “Müslime-i Tımar”; Çokoba köyü, “Müslümanan-ı Tımar” ve “Zımmiyân”; Geren köyüne bağlı iki mahalle “Müslüman” ve “Zımmiyân”; Doğancılar köyüne bağlı iki mahalle ise “Zîr” ve “Bâlâ” isimleriyle mâruf olmuştur.

Ek olarak verilmiş olan tablodan da takip edilebileceği üzere, nâhiyeye bağlı 64 köyden 27’sinin nüfusunun tamamını müslümanlar oluşturmaktadır. Sadece “zımmî” adı altında kaydedilmiş olan gayrimüslim nüfusun yaşadığı 13 köy bulunmaktadır. Bunun yanında, her iki kesimin birlikte yaşadığı 22 köy tespit edilmektedir. Bunlardan 13’ünde nüfusun çoğunluğunu gayrimüslimler, 11’inde ise müslümanlar oluşturmaktadır.

Defter kayıtlarına göre, Karacadağ nâhiyesi köylerinin nüfus büyüklükleri 5 ila 79 arasında değişmektedir. Sadece 5 hânenin kaydedilmiş olduğu Tekyeli nâhiyenin en küçük, 79 hâneli Balcılar ise en büyük yerleşim birimini oluşturmaktadır. Bunlar da dahil olmak üzere, nâhiyeye bağlı 64 köyün 5’inin 1-9, 24’ünün 10-19, 15’inin 20-29, 13’ünün 30-39, 3’ünün 40-49, 3’ünün 50-59, 1’inin de 70-79 diliminde yer aldığı görülmektedir. Bu aynı zamanda, nâhiye hudutları dahilinde bulunan 64 köyün % 81.25’ini oluşturan 52’sinin kayıtlı hâne sayısı itibarıyla 10-39 arasında yoğunlaştığını ortaya koymaktadır.

Ek olarak verilmiş olan listelerden de takip edilebileceği üzere, “atik hâne” olarak 361,5 avâız hâneye işaret edilmiş olan nâhiyeye bağlı 64 köyde toplam 1.560 nefer kaydedilmiştir. Tamamına yakını hâne konumunda bulunan bu sayıya, tablolarda da ayrı bir sütunda belirtilmiş olduğu üzere, köylerde çiftlikleriyle kaydedilmiş olanlar da dâhil edilmiştir. Deftere kayıtlı nâhiye nüfusunun % 50.38’ini (786) müslümanlar, % 49.61’ini (774) ise “zımmî” adı altında yazılmış olan gayrimüslimler oluşturmaktadır.

Müslüman nüfusun % 72.90’ına tekabül eden 573’ünü, birlikte kaydedilmiş olan “raiyyet” statüsünde bulunanlarla “askerî” konumda olanlar oluşturmaktadır. Tahrir sırasında, 33 köyde tespit edilmiş olup “Yörük” statüsünde ayrıca belirtilmiş olan 195 hâne nâhiye nüfusunun % 24.80’ini oluşturmaktadır. Yukarıda işaret edilmiş olan köy adlarından da anlaşılacağı üzere, esasen fetih sonrasında, yoğun Yörük iskânına sahne olan bölgede yer alan iskân yerlerinde raiyyet statüsünde bulunanların önemli bir kısmının da esas itibarıyla Yörük menşeli olduğunu belirtmek gerekir.

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

Nâhiyeye bağlı 35 köyde tespit edilmiş olan gayrimüslim nüfusun % 97.41'ine tekabül eden 754 hânesini “*raiyyet*” statüsünde bulunanlar oluşturmaktadır. Kalan % 2.45'ini (19) ise “*voynuk*” adı altında ayrıca kaydedilmiş olanlar teşkil etmektedir. Ocak nizamına göre teşkilatlanmış olup, hizmet vaki olduğunda göreve giden, diğer zamanlarda ise yaşadığı yerde normal hayatını sürdüren voynukların 10'u Burunsuz, 9'u ise Manol köyünde bulunmaktadır.

Rupcoz Nâhiyesi⁶¹

Kara Balkan dağının önemli bir kısmını içine alacak şekilde Filibe kazâsının güney uzantısını teşkil eden Rupcoz nâhiyesi, kuzeydoğuda Konuş, kuzeyde ise Koyundepe nâhiyeleri ile çevrili idi. Kazâ haricinde güneyde Drama, güneydoğuda Ahî Çelebi (Paşmaklı), batıda Tatarpazarı, doğuda ise Hasköy kazâları ile sınır olan nâhiye, kazâ dairesinin en dağlık kesimini oluşturmakta idi⁶². Bu özelliği, esasen Rupcoz'dan önce kullanılan “*Yaylak*” isminde de ifadesini bulmuş olan nâhiye, toplam 46 köyün bağlı bulunduğu bir idâri ünite durumunda idi.

Hemen yukarıda da işaret edilmiş olduğu üzere, coğrafi konumuna bağlı olarak, fethi müteakiben ilk yerleşenler tarafından Türkçe Yaylak ismiyle anılmış olan nâhiyenin zamanla Rupcoz'a dönüşmüş olan adı gibi, hudutları dahilinde bulunan köylerin çoğu da Türkçe olmayan isimlerle kaydedilmiştir. Bu da, fethi müteakiben yoğun bir Yörük-Türkmen yerleşmesine sahne olan Karacadağ'ın aksine, nispeten daha az kolonizasyon hareketine maruz kalmış olan Rupcoz nâhiyesinde, eski yer adlarının önemli ölçüde muhafaza edilmiş olduğunu göstermektedir. Nitekim, ek olarak verilmiş olan tablolardan da takip edilebileceği üzere, 1695 tarihli defterde Karacadağ nâhiyesinde hâlen Yörük statüsünde kaydedilmiş olan önemli bir nüfus potansiyeline rağmen, Rupcoz'da hiç rastlanmaması da yer adlarıyla ilgili söz konusu farklılığın arka plânının aydınlatılması bakımından önemlidir. Merikli, Durmuş, Çavuş, Yellice-i Derecik, Muğladeresi, Balabanlı, Gökviran, Dobralık, Yassıkoru ve Selim, nâhiyenin doğrudan Türkçe adla anılan köylerini oluşturmaktadır. Bunun yanında, biri Türkçe olmak üzere, iki adla anılan köylere de rastlanmaktadır. Bulmaca nâm-ı diğer Ozorişte, Bogud nâm-ı diğer Yeniköy, Zaborda nâm-ı diğer Çukurköy ve Demürcü nâm-ı diğer Lilkova köyleri bu minvâl üzere isimlendirilmiş olan iskân yerleridir. Ayrıca, nâhiye hudutları dâhilinde bulunan iki Leskova'dan birinin Leskova-i İbrâhim Paşa, diğerinin de Leskova-i

⁶¹ BOA.MAD-3604, s. 50-64.

⁶² Ersoy, 2003, s. 116.

Şehâbeddin Paşa olarak isimlendirilmiş olmasını da, bölgedeki Türk varlığının yer adlarına farklı bir yansımaya olarak belirtmek gerekir.

Yine yukarıda işaret edilmiş olan Karacadağ nâhiyesinde 5 köyde görülen mahalle olgusuna, Müslümânân köyü ile birlikte kaydedilmiş olan Breze mahallesi hariç olmak üzere, hiçbir köyde tesadüf edilememesi de Rupcoz nâhiyesi kırsal yerleşmeleri ile ilgili belirtilmesi gereken önemli özelliklerden biridir.

Nâhiyeye bağlı 46 köyden 25'inde yaşayan nüfusun tamamını gayrimüslimler oluşturmaktadır. Buna karşılık, nüfusunun tamamı müslüman olan 9 köy bulunmaktadır. Geri kalan 12 köyde ise Müslümanlarla gayrimüslimlerin bir arada yaşadıkları anlaşılmaktadır. İlgili tablodan da takip edilebileceği üzere, 12 köyden 6'sında müslümanlar, 6'sında ise gayrimüslimler nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Deftere kayıtlı hâne rakamlarına göre, Rupcoz nâhiyesi hudutları dahilindeki köylerin nüfus büyüklükleri 5 ile 77 arasında değişmektedir. 5 hâneli Selim nâhiyenin en küçük, 77 hâneli Tirgrad ise en büyük yerleşim birimini oluşturmaktadır. Bunlar da dâhil olmak üzere, nâhiyeye bağlı köylerin 10'u 1-9, 15'i 10-19, 10'u 20-29, 3'ü 30-39, 5'i 40-49, 2'si 50-59, 1'i de 70-79 diliminde yer almaktadır. Bu dağılım, diğerlerine nispetle, demografik açıdan daha küçük çaplı kırsal yerleşme birimlerini bünyesinde barındıran Rupcoz nâhiyesindeki köylerin çoğunluğunun kayıtlı hâne sayısının 5 ile 29 arasında yoğunlaşmış olduğunu göstermektedir.

Atik hâne olarak 362 avarız hânenin varlığına işaret edilmiş olan nâhiyede 46 köyde toplam 1.041 nefer tespit edilmiştir. Bunun % 43.22'ye tekabül eden 450'sini müslim, % 56.77'sini teşkil eden 591'ini ise gayrimüslimler oluşturmaktadır. Defter kayıtlarına göre, müslüman nüfusun tamamı, birlikte kaydedilmiş olan "raiyyet" ve "askerî" statüde bulunanlardan ibaret olup, başka bir kategoriye rastlanmamaktadır. Kezâ, "zımmî" adı altında yazılmış olan gayrimüslim nüfusun tamamı da reâyâdan oluşmaktadır.

Koyundepesi Nâhiyesi⁶³

Güneyde Rupcoz, doğuda Konuş ve Karacadağ, kuzeydoğuda Göpsi nâhiyeleri ile çevrili olan Koyundepesi nâhiyesi, Balkan dağlarına kadar uzanan

⁶³ BOA.MAD-3604, s. 70-87.

bir alanı kapsamakta olup, kazânın kuzeybatı kesiminde yer almaktadır⁶⁴. Nâhiyeye bağlı olarak kaydedilmiş olan toplam 61 köy bulunmaktadır.

İlgili tablodan da takip edilebileceği üzere, nâhiyeye bağlı köylerin % 60.65'ini oluşturan 37'si Türkçe isim taşımaktadır. Bunların çoğunluğu, doğal çevrenin fetihden sonraki zamanlarda bölgeye intikal eden Türkler üzerinde uyandırdığı ilk intibaya bağlı olarak konulmuş olan isimlerdir. Derecik, Değirmenderesi, Yassıca-i Atik ve Cedit, Ada, Sarıgöl, Örenli, Ayvacık, Dereli, Gök, Dumanlı, Yenice-i Çömlek, Çardaklı-i Müslim, Çardaklı-i Kefere, Tahtalı, Küçük Çömlek, Çırpılı, Örenli, Şarlı, Saruca ve Ağaç kaynağını doğal yapıdan ve çevrede bulunan unsurlardan almış olan isimlerdir. Aydın, Kurd, Ahıryanlı, Kara Haliller, Yahyalı, Kara Mustafalar, Davudlar ve İbrâhim Beg ise muhtemelen ilk yerleşen Türk toplulukları veya yerleşmeye önderlik eden mensuplarının adıyla anılmış olan köylerdir. Bunun yanında, kazâ biriminde adlî ve idârî bakımdan en yüksek düzeyde yönetici konumunda bulunan kadı ile ilişkili olarak, Osmanlı ülkesinin hemen her bölgesinde tesadüf edilen yaygın bir yer adı olan Kadı ve Doğançı İlyas gibi herhangi bir görevliye izafeten isimlendirilmiş olan köyler yanında, Filibe yakınlarında bulunan Demirci gibi faaliyet gösteren hâkim meslek kollarından biri ile ilişkili isim taşıyan köylere de tesadüf edilmektedir.

Nâhiyeye bağlı kırsal yerleşmeler arasında sadece iki mahalle tespit edilmektedir. Bunlardan Karadoğan mahallesi Kırçıma, Paşa ise Kadı köyüne bağlı olarak kaydedilmiştir.

Birer kırsal yerleşme olarak, Koyundepesi nâhiyesine bağlı köylerin önemli özelliklerinden biri de, kazânın diğer kesimlerine göre, daha çok çiftliği bünyesinde barındırmalarıdır. Bu cümleden olarak, 18 köyde toplam 44 çiftlik kaydedilmiştir. Önemli bir kısmının kazâ dairesinde bulunan önde gelen kimselere tahsis edilmiş olduğu anlaşılan çiftlik yoğunluğunda, nâhiyenin kapsadığı alanın kazâ merkezi Filibe şehri civarında bulunmasının önemli rol oynamış olduğunu da ifade etmek gerekir.

Koyundepesi nâhiyesi köyleri, bünyesinde barındırdığı çiftliklere bağlı olarak yazılmış olanlar da dahil olmak üzere, deftere kayıtlı nüfusun dînî-etnik yapısına göre değerlendirildiğinde, sadece gayrimüslimlerin yaşadığı 28 köye karşılık, nüfusunun tamamını müslümanların oluşturduğu sadece 2 köy tespit edilmektedir. Her iki unsurun bir arada yaşadığı 31 köyden 21'inde gayrimüslimler, 9'unda ise müslümanlar çoğunluğu teşkil etmektedir. Ustuna

⁶⁴ Ersoy, 2003, s. 107. Nâhiyeye bağlı 9 köyün XIX. yüzyıl ortalarındaki sosyal ve ekonomik durumu ile ilgili bir tetkik için bkz. Güran, 1998, s. 179-228.

köyü ise aynı sayıda müslim ve gayrimüslimin yaşadığı bir yerleşim birimi olarak dikkati çekmektedir.

Defter kayıtlarına göre, nâhiye hudutları dahilinde bulunan köylerin nüfus büyüklükleri 5 ila 86 arasında değişmektedir. Sadece 5 hanenin kaydedilmiş olduğu Leşniç en küçük, 86 hanenin tespit edilmiş olduğu Derecik ise en büyük yerleşim birimini oluşturmaktadır. Bunlar da dâhil olmak üzere, nâhiyeye bağlı 61 köyden 7'sinin 1-9, 17'sinin 10-19, 11'inin 20-29, 11'inin 30-39, 6'sının 40-49, 4'ünün 50-59, 2'sinin 60-69, 2'sinin 70-79, 1'inin de 80-89 diliminde yer aldığı görülmektedir. Bu dağılım, nâhiye hudutları dahilinde bulunan köylerin çoğunluğunun 10-39 arasındaki dilimlerde yoğunlaşmış olduğunu göstermektedir.

Ek olarak verilmiş olan tablodan da takip edilebileceği üzere, Koyundepesi nâhiyesi iskân yerleri ile ilgili "atik hâne" kaydedilmemiştir. Nâhiye hudutları dâhilinde bulunan 61 köyde toplam 1.794 nefer tespit edilmiştir. Bunun % 16.22'sini (368) müslim, % 79.48'ine tekabül eden 1.426'sını ise gayrimüslimler oluşturmaktadır. Nahiye dairesinde azınlıkta bulunan müslüman nüfusun % 79.07'sini raiyyet statüsünde bulunanlarla askerî hüviyeti hâiz olanlar oluşturmaktadır. Dumanlı, Demirci, Uzunkara ve Trıfıl köylerinde bulunan 18 hâne Yörük ise % 4.89'luk bir kesimi teşkil etmektedir. Müslüman nüfusun kalan kısmını ise köylerdeki çiftliklerde kaydedilmiş olanlar oluşturmaktadır.

Filibe kazâ dairesinde gayrimüslim oranının en yüksek olduğu üniteyi oluşturan nâhiyede tespit edilmiş olan zımmî nüfusun % 68.51'ine tekabül eden 977 hânesini reâyâ konumunda bulunanlar oluşturmaktadır. Gayrimüslim nüfusun % 29.17'sini ise voynuk statüsünde kaydedilmiş olanlar teşkil etmektedir. Ek olarak verilmiş olan tablodan da takip edilebileceği üzere, tespit edilmiş olan 416 voynuk, nâhiyeye bağlı 15 köyde yaşamaktadır. Ragoş, Köste ve Doğancı İlyas, bunlar içerisinde en fazla voynuk bulunan köyleri oluşturmaktadır. Gayrimüslim nüfusun kalan kısmı ise çiftlikleri ile birlikte kaydedilmiştir.

Göpsi Nâhiyesi⁶⁵

Kazânın kuzey uzantısını teşkil eden Göpsi nâhiyesinin kapsadığı Balkan dağlarına kadar uzanan alan, Koyundepesi'nin kuzeydoğusunda, Karacadağ

⁶⁵ BOA.MAD-3604, s. 94-111.

nâhiyesinin ise kuzeybatısında yer almakta idi⁶⁶. Nâhiye, toplam 62 yerleşim biriminin bağlı bulunduğu bir idari ünite idi.

Defter kayıtlarına göre, Göpsi nâhiyesinin önemli özelliklerinden biri, hudutları dahilinde bulunan kırsal yerleşmeler arasında bağlı mahalleleri ile birlikte yazılmış olan 2 köy dışında, “kasaba” olarak kaydedilmiş olan bir iskân yerini hudutları dahilinde barındırmasıdır. Defterde yer alan ilgili kayıtlara göre, esas itibarıyla, Câmi-i Kebîr ve Tabbag̃hâne adlı iki mahalleden ibaret olan kasaba, “*Karye-i Şâhin nâm-ı diger Karlıoğlu-i Gebrân*” başlığı altında ayrıca kaydedilmiş olan gayrimüslim kesimin de birlikte düşünülmesiyle, ikisi müslim, biri gayrimüslim nüfusun yaşadığı üç mahalleden oluşmaktadır. Bununla birlikte, aynı nâhiyeye bağlı Konya, Veliko, Isotko ve Balaban adlı dört mahalleden oluşan Brasadim’in, kasaba olarak tavsif edilmeksizin, doğrudan karye/köy olarak kaydedilmiş olması da belirtilmesi gereken hususlardan biridir. Aşağıda ayrıca işaret edilecek olan Konuş nâhiyesi hudutları dahilinde bulunan, 10 mahalleden oluşan İstanimaka’nın da sadece karye/köy olarak yazılmış olması da dikkate alındığında, tahrir ve defter tanzimi sırasında iskân yerlerinin tavsif ve tasnifi ile ilgili olarak göz önünde bulundurulmuş olan kıstas hususunda bir belirsizlik dikkati çekmektedir. Ancak, defter kayıtlarından hareketle bu belirsizliği giderme, dolayısıyla daha farklı bir tanımlama imkânı bulunmamaktadır. Defterde karye olarak kaydedilmiş olan Brasadim dışında, mahalleli köy durumundaki diğer yerleşim birimi, Değirmen mahallesinin bağlı bulunduğu Kuyucaklı köyüdür.

Ek olarak verilmiş olan ilgili tablodan da takip edilebileceği üzere, Karlıoğlu kasabası da dahil olmak üzere, nâhiyeye bağlı iskân yerlerinin % 88.52’sini oluşturan büyük çoğunluğu Türkçe isim taşımaktadır. Nâhiyeye isim teşkil eden Göpsi ve esas itibarıyla bir kasaba hüviyetini haiz olan Brasadim ile birlikte, sadece 8 köy Türkçe olmayan isimlerle maruftur. Türkçe yer adlarının yoğun olduğu Karacadağ’da olduğu gibi, Göpsi nâhiyesinde de Türkçe köy adlarının önemli bir kısmını topluluk ya da şahıs adlarından kaynaklanan isimler oluşturmaktadır. Doğanlı, Selcikobası, Hacıobası, Selâmetler, Köseler-i Bâlâ, Hamidli-i Kebîr, Küçük Hamidli, Ömerobası, Küçük Ömerobası, Mirhancıklar, Sâlih, Tatarlar, Köseler, Köseler-i Zîr, Yiğitbeyli, Yiğitobası, Rahmanlı, Hacı Yahşılı, Âşıklar, Kulfallı, Kurd Beg ve Yakub Beg bu kabil isimlendirmenin tipik örneklerini teşkil etmektedirler. Şahıs ve topluluk adlarına bağlı olarak verilmiş olan bu isimler arasında yaygın olarak tesadüf edilen “oba” tabiri, esas itibarıyla, fetihten sonra bölgeye intikal eden ve yerleşen topluluklara ve yerleşmeleriyle birlikte teşekkül eden iskân yerine işaret etmesi

⁶⁶ Ersoy, 2003, s. 110.

bakımından oldukça önemlidir. Bunun yanında, *Menteşeli* örneğinde olduğu gibi, yaygın bir iskân ve kolonizasyon metodu olarak bölgede uygulanan sürgün yoluyla getirildikleri yere işaret eden isimlere de tesadüf edilmektedir.

Nahiye hudutları dahilinde bulunan köy adlarının önemli bir kısmını da, doğal çevre ve bitki örtüsü ile yerleşme sürecinde dikkat çeken varlıkların etkisiyle verilmiş olan isimler oluşturmaktadır. Kıranlı, Anbarlı, Zincirlişinar, Akçakilise, Karahisarlı, Kızılhisar, Değirmenderesi, Değirmenli, Dereli, Çukurlu, Karapınar, Darıobası, Boğaz, Çataldepe ve Ilıca, Türk topluluklarının dahil oldukları çevrede gördüklerinin etkisiyle vermiş oldukları isimlerin önemli örnekleridir.

Demirciler (Timurciler), Çanakçılar, Okcular, Avcılar ve Doğancılar gibi, ilk sâkinlerinin bir kısmının meşgul olduğu meslek veya mensup olduğu özel hizmet grubunun adıyla anılan köyler de önemli bir yer tutmaktadır.

İsmlendirmeye esas teşkil eden özellikler bakımından dikkati çeken bu gruplar dışında, Timurciler köyü yakınlarında sonradan teşekkül etmiş bir iskân yeri olduğu anlamını ifade eden Yenimahalle, nispeten daha sonra yerleşen bir demografik potansiyele işaret eder tarzda isimlendirilmiş olan Âhıryanlı köyleri de bölgenin iskânıyla ilgili gelişmelere ışık tutan yer adları olarak dikkati çekmektedir. Ayrıca, sadece mensup olduğu tasavvufi cereyanın temsilcisi olması bakımından değil, aynı zamanda teşekkülü ile birlikte etrafında gelişen köy nitelikli bir yerleşmenin çekirdeğini oluşturması bakımından da önemli olan müessesenin varlığına bağlı olarak Tekyeli adını almış olan köyü de farklı bir örnek olarak belirtmek gerekir.

Karye olarak kaydedilmiş olup diğer adı “Karlıoğlu-i Gebrân” olan üç mahalleden oluşan Karlıoğlu kasabasının Cami-i Kebîr mahallesinde müslümanlar, Tabbağhâne ve Şâhin mahallelerinde ise gayrimüslimler yaşamaktadır. Bunun dışında kalan 61 köyden 20’si müslim, 19’u gayrimüslim nüfus ile muskündür. Her iki kesimin bir arada yaşadığı 22 köyden 15’inde gayrimüslim, 7’sinde ise müslüman nüfus çoğunluğu teşkil etmektedir.

Defter kayıtlarına göre, 3 mahallede 166 hânenin tespit edilmiş olduğu Karlıoğlu kasabası dışında, Göpsi nâhiyesi köylerinin nüfus büyüklükleri 5 ila 180 arasında değişmektedir. Sadece 5 hânenin kaydedilmiş olduğu Kurd Beg nâhiyenin en küçük, 188 hâneli, 4 mahalleden oluşan Brasadim ise en büyük yerleşim birimini oluşturmaktadır. Deftere kayıtlı nüfus büyüklükleri itibariyle, nâhiyeye bağlı 161 köyden 4’ü 1-9, 18’i 10-19, 11’i 20-29, 13’ü 30-39, 6’sı 40-49, 3’ü 50-59, 2’si 60-69, 2’si 70-79, 3’ü ise 100’ün üzerindeki dilimlerde yer almaktadır. Bu dağılım, diğerleri ile kıyaslandığında, demografik açıdan orta ve

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

daha büyük çaplı kırsal yerleşme birimlerini bünyesinde barındıran Göpsi nâhiyesindeki köylerin çoğunluğunun kayıtlı hâne sayısının 10 ila 49 arasında yoğunlaşmış olması yanında, büyük ölçekli iskân yerlerinin de mevcut olduğunu göstermektedir.

Karlıoğlu kasabası ile 61 köyden oluşan nâhiyede toplam 2.318 nefer tespit edilmiştir. Bunun % 34.03'ünü (789) müslim, % 65.96'sını (1.529) ise gayrimüslim nüfus oluşturmaktadır.

Deftere kayıtlı müslüman nüfusun % 93.02'sini (734) birlikte kaydedilmiş olan raiyyet statüsünde bulunanlarla askerî hüviyeti hâiz olanlar oluşturmaktadır. Ömerobası, Küçük Ömerobası, Yiğitbeyli ve Rahmanlı köylerinde tespit edilmiş olan 40 hânelik Yörük statüsünde ayrıca kaydedilmiş olanlar ise % 5.06'lık bir kesimi teşkil etmektedir.

Nâhiye nüfusunun çoğunluğunu teşkil eden 1.529 hâne gayrimüslim nüfusun % 95.48'ini reâyâ statüsünde bulunanlar, % 4.51'ini ise voynuk teşkilâtına mensup olanlar oluşturmaktadır. Nâhiye voynuklarının 55'inin Sâlih, 9'unun Dudine köylerinde, 5'inin ise Karlıoğlu kasabasına bağlı bulunan Şâhin mahallesinde yaşadığı anlaşılmaktadır.

Konuş Nâhiyesi⁶⁷

Adını, aynı zamanda merkezini oluşturan, Filibe'nin yaklaşık 25km güneydoğusunda yer alan "*Nefs-i Konuş*" ve "*Konuş-ı Arnavud*" olarak kaydedilmiş olan iskân yerlerinden alan nâhiye, kazâ merkezi şehrin güneydoğusunda, Meriç nehrinin güneyinde kalan bölgeyi kapsamakta idi. Kazâ dairesinde, kuzeyde Karacadağ, güneybatıda Rupcoz, batıda Koyundepesi nâhiyeleri ile çevrili olan Konuş nâhiyesi⁶⁸, defter kayıtlarına göre, 49 köyü bünyesinde barındırmakta idi.

Yukarıda da işaret edilmiş olduğu üzere, nâhiyeye isim teşkil eden Konuş, "*Karye-i Nefs-i Konuş*" şeklinde kaydedilmiş olup, 15 müslüman hânenin tespit edilmiş olduğu köy hüviyetini haiz bir yerleşim birimidir. Kezâ, yine bir köy olarak kaydedilmiş olan ve sadece 22 gayrimüslim hânenin bulunduğu "*Konuş-ı Arnavud*" da aynı özellikte bir iskân yeri olarak görünmektedir. Bununla birlikte, defterde köy olarak kaydedilmiş olmakla beraber, nâhiyenin kasaba hüviyetini haiz en büyük iskân yeri konumunda bulunan İstanimaka⁶⁹, 10 mahalleden oluşmaktadır. Nâhiyeye bağlı diğer köyler

⁶⁷ BOA.MAD-3604, s. 114-136.

⁶⁸ Ersoy, 2003, s. 104.

⁶⁹ İstanimaka'nın XV-XVI. yüzyıllardaki demografik gelişimi için bkz. Boykov, 2004, s. 90-99.

arasında, mahallelere bölünmüş herhangi bir yerleşim birimine rastlanmamaktadır. Ancak, her biri müstakil birer köy durumunda bulunan Yeni Mahalle, İzvor ve Ahlan'ın merkezî konumda bulunan Markova'ya tâbi olarak kaydedilmiş olmaları, belirtilmesi gereken iskân özelliklerinden birini oluşturmaktadır.

Ek olarak verilmiş olan tablodan da takip edilebileceği üzere, idari üniteye isim teşkil eden Konuş da dâhil olmak üzere, nahiyeye bağlı iskân yerlerinin % 65.30'una tekabül eden çoğunluğu Türkçe isim taşımaktadır. Nâhiyenin kasaba hüviyetini haiz tek yerleşim birimini oluşturan İstanimaka ile birlikte diğer köyler Türkçe olmayan isimlerle kaydedilmiştir. Türkçe yer adlarının yoğun olduğu birimlerde olduğu gibi, Konuş nâhiyesinde de köy adlarının önemli bir kısmını topluluk ya da şahıs adlarından kaynaklanan isimler oluşturmaktadır. Arablı, Aziz Begli, Evrenoslu, Behşâyışli, Kara Halil, Çalıklar, Güvendikli, Hacı İlyas, Hacı Bahadırılı, Eymirhanlı, Satıbegli, Yahyâlı, Müsellem Ahmed Ağa, Ahmedobası, Karaca İsa ve Kara Reis bu kabil isimlerle maruf olan köylerdendir. Karaağaç ve Tahtalı gibi çevresinde bulunan doğal olgulara bağlı olarak isimlendirilmiş olan köyler yanında, Katırlı gibi hayvan varlığına bağlı adlar taşıyan yerleşim birimlerine de rastlanmaktadır. Markova yakınlarında bulunan Yeni Mahalle ile Yeniköy Tatarzâde köyleri de diğerlerine göre sonradan teşekkül etmiş iskân yerleri olduklarını gösteren isimler taşıyan yerleşim birimleri olarak dikkati çekmektedir. Farklı bir isimlendirme olarak, muhtemelen, bir askerî görevlinin tasarrufunda bulunan çiftlik etrafında gelişmiş olması dolayısıyla Çiftlik-i Paşa adını almış olan köy yanında, yine ilgili bir görevlinin varlığına bağlı olarak Çaşnıgir ismiyle maruf olan köye de işaret etmek gerekir.

Defter kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla, nâhiye hudutları dâhilinde bulunan tek kasaba konumunda bulunan İstanimaka'nın 10 mahallesinden 9'unda sadece gayrimüslimler meskûndü. Cebrehor adlı mahallede ise gayrimüslim ve müslim nüfus bir arada yaşamakta idi. Bunun dışında, 48 köyden 20'sinde yaşayan nüfusun tamamını gayrimüslimler oluşturmaktadır. Buna karşılık, nüfusunun tamamı müslüman olan 12 köy bulunmaktadır. Geri kalan 16 köyde ise müslümanlarla gayrimüslimlerin bir arada yaşadıkları anlaşılmaktadır. İlgili tablodan da takip edilebileceği üzere, söz konusu 16 köyden 11'inde gayrimüslim, 5'inde ise müslüman nüfus çoğunluğu oluşturmaktadır.

Defter kayıtlarına göre, 10 mahallede 233 hânenin tespit edilmiş olduğu İstanimaka dışında, Konuş nâhiyesi hudutları dahilindeki köylerin nüfus büyüklükleri 1 ila 82 arasında değişmektedir. Sadece 1 hânenin kaydedilmiş

olduğu Lagud nâhiyenin en küçük, 82 hâneli Markova ise en büyük yerleşim birimini oluşturmaktadır. Köylerin nüfus büyüklükleri hakkında genel bir fikir vermek için hane sayıları itibarıyla tasnife tabi tutmak gerekirse, 7'sinin 1-9, 20'sinin 10-19, 11'inin 20-29, 6'sının 30-39, 1'inin 40-49, 1'inin 70-79, 2'sinin 80-89 diliminde yer aldığı görülmektedir. Bu dağılım, diğerlerine nispetle, demografik açıdan daha küçük çaplı kırsal yerleşme birimlerini bünyesinde barındıran Konuş nâhiyesindeki köylerin çoğunluğunun kayıtlı hâne sayısının 10 ila 29 arasında yoğunlaşmış olduğunu göstermektedir.

Nâhiyenin en büyük yerleşim birimini oluşturan, 10 mahalleli İstanimaka ile 48 köyden oluşan ve 376,5 atik hânenin kaydedilmiş olduğu nâhiyede toplam 1.288 nefer tespit edilmiştir. Bunun % 28.02'sini müslim, % 71.97'sini ise gayrimüslim nüfus oluşturmaktadır.

Müslüman nüfusun % 86.98'ini (314) raiyyet statüsünde bulunanlarla askerî hüviyeti haiz olanlar oluşturmaktadır. Behşâyışli, Kara Halil, Güvendikli ve Eymirhanlı köylerinde Yörük statüsünde ayrıca belirtilmiş olan 24 hânenin oranı ise % 6.64 olarak tespit edilmektedir.

Nâhiye nüfusunun çoğunluğunu teşkil eden gayrimüslimlerin % 93.85'ini (870) reâya, % 3.02'sini (28) ise Ahlan, Küklene ve Çernova köylerinde bulunan voynuklar oluşturmaktadır. Kalan kısmını ise çiftliklerde kaydedilmiş olanlar teşkil etmektedir.

Nâhiyelerden Bağımsız Kaydedilmiş Olan Gruplar

Defterde, Filibe şehri ve kazâ dairesinde yer alan nâhiyelerden bağımsız olarak kaydedilmiş olan gruplara da rastlanmaktadır. “*Menzilciyân-ı Kazâ-i Filibe*” başlığı altında, 5 köyde toplam 243 nefer tespit edilmiştir. Bunun 64'ü “*köprücü*”, Babash köyünde bulunan 38'i ise “*derbendci*” kaydedilmiştir. Anilos, Eger ve Kâsımoğlu köylerinde bulunan 141 nefer ise menzilci olarak yazılmıştır. Bu gruba dâhil olanların sadece 21'ini müslim, 222'sini ise gayrimüslimler oluşturmaktadır.

Bunun yanında, ayrıca kaydedilmiş olan ikinci grubu, “*Uşag-ı Ahur-ı Filibe*” adı altında kaydedilmiş olanlar oluşturmaktadır. Bu cümleden olarak, Konuş nâhiyesine bağlı Yund-ı Katuniçe, Yundcuyân ve Karaağaç köylerinde, 71'i “*karacı*”, 49'u “*yundcu*” olmak üzere toplam 120 nefer tespit edilmiştir. Bunun 2'si müslim, 118'i gayrimüslimdir.

Sonuç

Nüfusun dînî-etnik dağılımı yanında, sosyal statüsü ile birlikte kaydedilmiş olduğu tipik mufassal avârız defterlerinden birinin değerlendirilmesiyle ortaya konulmuş olan tespitlere göre, 1695’de Filibe şehrinin merkezlik ettiği kazâ dairesi, Karacadağ, Rupcoz, Koyundepesi, Göpsi, ve Konuş nâhiyelerine bağlı 282 kırsal yerleşim birimini bünyesinde barındırmakta idi.

Defter kayıtlarına göre, Filibe şehri 26’sı Müslim, 10’u gayrimüslim olmak üzere 36 mahalleden ibarettir. Şehri teşkil eden mahallelerde toplam 1.367 nefer tespit edilmiştir. Bunun % 81.05’ini (1.108) müslim, % 18.94’ünü (259) ise gayrimüslim nüfus oluşturmaktadır. Çalışmanın ana kaynağını teşkil eden defterde bulunmayan Yahudi, Ermeni ve Kıptî toplulukların varlığı da hesaba katılarak, gerçekte bu oranların biraz daha farklı olduğu, dolayısıyla şehrin gayrimüslim nüfusunun bundan daha yüksek bir oranda olması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır. Bununla birlikte, aynı zaman dilimine ait cizye defterlerinde yer alan kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla, Filibe çevresinde, bir şekilde şehirle irtibatlı olup, zaman zaman gayrimüslim nüfusun yukarıya doğru dalgalanmasına yol açan önemli bir nüfus potansiyelinin varlığını da belirtmek gerekir.

Şehirde meskûn müslüman nüfusun yaklaşık % 50’sini “*askerî*”, geri kalan % 51’ini ise “*raiyyet*” statüsünde bulunanlar oluşturmaktadır. Raiyyet statüsünde bulunanlar da kendi içinde iki kategoriye ayrılmıştır. Buna göre, reâyâ kategorisinde bulunanlar toplam müslüman nüfusun % 24’ünü, bîve kaydedilmiş olan dul hâtunlar ise % 26’sını oluşturmaktadır. Muvazzaf ve mütekâid askerlerin yanında, dînî ve idâri görevlilerle diğer bazı muaf grupları da içine alan askerî kesimde, yeniçeriler ve korucular önemli bir yer tutmaktadır. Şehirde faal halde bulunan câmi ve mescitlerde görev yapan toplam 98 imam-hatip ve müezzin ise ikinci önemli grubu oluşturmaktadır. Raiyyet statüsünde bulunan nüfusun önemli bir kısmı mensup oldukları meslek gruplarına işaret eden ibarelerle kaydedilmiştir. Bunlar, ilgili tabloyu tam olarak yansıtmasa da, şehrin iktisadi ve ticari hayatında hâkim olan sektörlere işaret etmesi bakımından önemlidir. Kezâ, ilgili kısımda, sadece bu çalışmanın asıl kaynağından değil, aynı zamanda yakın zamanlara ait cizye defterlerinde yer alan bazı kayıtlardan yararlanarak, şehirde yaşayan gayrimüslim nüfusun mensup oldukları iş kollarına da işaret edilmiştir.

Defter kayıtlarına göre, Filibe kazâ dairesinde yer alan nâhiyelerde toplam 8.100 nefer tespit edilmiştir. Bunun % 28.61’ine tekabül eden 2.318’inin

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

kaydedilmiş olduğu Göpsi, demografik potansiyel bakımından, Filibe kazâsının en büyük kesitini oluşturmaktadır. Bunu % 22.14 ile (1.794) Koyundepesi, % 19.25 ile (1.560) % 15.90 ile (1.288) Konuş, % 12.85 ile (1.041) Rupcoz nâhiyeleri takip etmektedir.

Karacadağ nâhiyesine bağlı 64 köyde tespit edilmiş olan 1.560 nefer nüfusun % 50.38'ini (786) müslümanlar, % 49.61'ini (774) ise "zımmî" adı altında kaydedilmiş olan gayrimüslimler oluşturmaktadır. Toplam kazâ nüfusunun % 15.86'sını bünyesinde barındıran Karacadağ, Filibe kazâ dairesinde yer alan nâhiyeler arasında, müslüman nüfusun çoğunluğu teşkil ettiği tek idari ünite olma özelliğini taşımaktadır. Rupcoz nâhiyesine bağlı 46 köyde, kaza nüfusunun % 10.59'unu teşkil eden toplam 1.041 nefer tespit edilmiştir. Bunun % 43.22'sini (450) müslim, % 56.77'sini (591) ise gayrimüslimler oluşturmaktadır. 61 köyden oluşan Koyundepesi nâhiyesinde, kazâ nüfusunun % 18.25'ini teşkil eden toplam 1.794 nefer tespit edilmiştir. Bunun % 16.22'sini (368) müslim, % 79.48'ini (1.426) ise gayrimüslimler oluşturmaktadır. Karloğlu kasabası ile 61 köyden oluşan Göpsi nâhiyesinde toplam 2.318 nefer tespit edilmiştir. Bu da, toplam kaza nüfusunun % 23.58'lik en büyük kesitini oluşturmaktadır. Bunun % 34.03'ü (789) müslim, % 65.96'sını (1.529) ise gayrimüslimdir. En büyük yerleşim birimini teşkil eden, 10 mahalleli İstanımaka ile 48 köyden ibaret olan Konuş nâhiyesinde ise toplam nüfusun % 13.10'una tekabül eden 1.288 nefer tespit edilmiştir. Bunun % 28.02'sini müslim, % 71.97'sini ise gayrimüslim nüfus oluşturmaktadır.

Filibe şehri ve kazâ dairesinde yer alan nâhiyelerden bağımsız olarak ayrıca kaydedilmiş olan 141 menzilci, 64 köprücü ve 38 derbendci ile Filibe ahurunda görevli 71'i karacı, 49'u yundcu 120 nefer tespit edilmiştir. Bunlar da ilave edildiğinde, kazâ merkezi şehri çevreleyen kazâ dairesinde tespit edilmiş olan toplam nefer sayısı 8.463'e yükselmektedir. 1695 tarihli deftere göre, şehir merkezinde bulunan 1.367 neferle birlikte, Filibe kazâ dairesi nüfusu toplam 9.830 nefere ulaşmaktadır. Bu da yaklaşık, 49.150 civarında bir nüfusun varlığına işaret etmektedir. Bu rakamlar, aynı zamanda kazâ nüfusunun en az % 13.90'ının merkez konumunda bulunan Filibe şehrinde, % 86.09'unun ise beş nâhiyeye taksim edilmiş olan geniş bir alana yayılmış olan kırsal yerleşmelerde yaşadığını ortaya koymaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

Arşiv Kaynakları

- BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi
TD : Tahrir Defterleri 26, 77, 370, 494, 729.
MD : Mâliyeden Müdevver Defterler, 1273, 1369, 3398, 3604, 3621, 3652.
KK.MKF : Kâmil Kepeci Tasnifi Mevkufat, 2642
TKGM.KKA : Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, 65

Basılı Eserler

- Aktepe 1953 M. Münir Aktepe, "XIV. Ve XV. Asırlarda Rumeli'nin Türkler Tarafından İskânına Dair", *Türkiyat Mecmuası* X (İstanbul), 299-312.
- Altunan 1999 Sema Altunan, *XVI ve XVII. Yüzyıllarda Rumeli Yürükleri ve Naldöken Yürük Grubu*, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Eskişehir.
- Âşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî,
Tevârih-i Âl-i Osman (Yay. Çiftçiöğlu N. Atsız), İstanbul 1947.
- Barkan 1955 Ö. Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İktisat Fakültesi Mecmuası* XV/1-4 (İstanbul), 211-213.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-ili Defteri (937/1530)* I, Ankara 2001.
- Boykov 2004 Grigor Boykov, *Demographic Features of Otoman Upper Thrace: A Case Study on Filibe, Tatar Bazarçık and Istanımaka (1472-1614)*, Bilkent Üniversitesi, Tarih Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ercan 1986 Yavuz Ercan, *Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar*, Ankara: TTK Yayınları.
- Ergenç 1989 Özer Ergenç, "XVIII. Yüzyıl Başlarında Edirne'nin Demografik Durumu Hakkında Bazı Bilgiler", *IX. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 21-25 Eylül 1981) Kongreye Sunulan Bildiriler* III (Ankara), 1421-1422.

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

- Ersoy 2003 Neriman Ersoy, *XIX. Yüzyılda Filibe Şehri (1839-1876)*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Evlıyâ Çelebi Seyahatnâmesi, 3, (Haz. Seyit, Ali Kahraman-Yücel Dağlı), İstanbul 1999.
- Gökbilgin 1948 M. Tayyib Gökbilgin, “Rumelinin İskânında ve Türkleşmesinde Yürükler”, *III. Türk Tarih Kongresi (15-20 Kasım 1942) Bildirileri*, Ankara, 648-660.
- Gökbilgin 1957 M. Tayyib Gökbilgin, *Rumeli’de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, İstanbul
- Gökçe 2000 Turan Gökçe, “XV-XVI. Yüzyıllarda Filibe Şehri Nüfusuna Dair Bazı Tespitler”, *Society DİOS Organizes an International Conferance ‘Ethnoses and Cultures on the Balkans’ (23-26. VIII. Sofia), Actes of the Conference*, Vol. 2, Sofia, 167-190.
- Gökçe 2005-a Turan Gökçe, “Filibe Şehri Nüfusunun Dînî ve Meslekî Özellikleri (1485-1610)”, *XIV. Türk tarih Kongresi (Ankara 9-13 Eylül 2002) Kongreye Sunulan Bildiriler*, II. Cilt I. Kısım, Ankara, 523-555.
- Gökçe 2005-b Turan Gökçe, “XVII. Yüzyılda Filibe Şehrının Demografik Yapısı”, *Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu (11-13 Mayıs 2005) Bildiriler*, Eskişehir, 49-64.
- Gökçe 2006 Turan Gökçe, “Bir Tahrir Üç Defter: 1697-1698 Tarihli Avârız Defterlerine Göre Siroz (Serez) Şehri”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* VI/1 (İzmir), 51-73.
- Güran 1998 Tevfik Güran, *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı*, İstanbul.
- İmber 1990 Colin İmber, *The Ottoman Empire 1300-1481*, İstanbul.
- İnalcık 1973 Halil İnalcık, *The Ottoman Empire The Classical Age 1300-1600*, (Translated by N. Irtzkowitz-C. Imber), London.
- İnbaşı 2000 Mehmet İnbaşı, “Rumeli Yörükleri”, *Anadolu’da ve Rumeli’de Yürükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 145-182
- Kılıç 2005 Rüya Kılıç, *Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler*, İstanbul.

Turan Gökçe

- Kiel 1985 Machiel Kiel, *Art and Society of Bulgaria in the Turkish Period*, Maastricht.
- Kiel 1996 Machiel Kiel, "Filibe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 13, İstanbul, 79.
- Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ Neşri Tarihi*, I, (Yay. F. R. Unat-M. A. Köymen), Ankara 1987.
- Hoca Sâdeddin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, I, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1992.
- Özel 1999 Oktay Özel, "17. Yüzyıl Osmanlı Demografi ve İskan tarihi İçin Önemli Bir Kaynak: 'Mufassal' Avârız Defterleri", *XII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 12-16 Eylül 1994) Kongreye Sunulan Bildiriler III*, Ankara, 735-743.
- Özel 2000 Oktay Özel, "Avarız ve Cizye Defterleri", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik* (Haz. Halil İnancık-Şevket Pamuk), Ankara, 33-50.
- Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm*, V, İstanbul 1314.
- Todorov 1983 Nikolai Todorov, *The Balkan City, 1400-1900*, Seattle and London.
- Todorov 1998 Nikolai Todorov, *Society, the City and Industry in the Balkans, 15th-19th Centuries*, Variorum, Brookfield USA.
- Todorova 1988 Maria N. Todorova, "Was There a Demographic Criss in the Otoman Empire in the Seventeenth Century?", *Etudes Balkaniques* 2 (Sofia), 55-63.
- Yüksel 1999 Hasan Yüksel, *Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm*", *Uluslar arası Osmanlı Tarihi Sempozyumu (İzmir 8-10 Nisan 1999) Bildirileri*, Haz. Turan Gökçe, İzmir, 34-361.

Turan Gökçe

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

EKLER

I. KARACADAĞ NÂHİYESİ

Köy	Atık Hâne	Toplam Nefer	Müslim				Gayrimüslim			
			Toplam	Askeri Reâyâ	Yörük	Çiftlik	Toplam	Reâyâ	Voynuk	Çiftlik
Diğer Yund Virziva	3	49	-	-	-	-	49	49	-	-
Uzun İsmâil	6	22	22	22	-	-	-	-	-	-
Koruculu (Yörükân- Eşküntüân)	5,5	32	32	-	30	2	-	-	-	-
Hızır Âşık	2	29	29	7	22	-	-	-	-	-
İshak Fakih	5	7	7	5	2	-	-	-	-	-
Karacaahad	2	8	8	4	4	-	-	-	-	-
Söğüdcük	2	14	10	10	-	-	4	4	-	-
Muslıcalı	4	15	8	5	3	-	7	7	-	-
Sarı Demirciler	7	18	18	10	8	-	-	-	-	-
Acar	18	58	-	-	-	-	58	58	-	-
Koca Rahmanlı	10	27	-	-	-	-	27	27	-	-
Tekyeli	1,5	5	5	5	-	-	-	-	-	-
Almalı	4	14	-	-	-	-	14	14	-	-
Canikli	2,5	6	6	5	1	-	-	-	-	-
Hamzalar Topallı	ma'a 15,5	36	-	-	-	-	36	36	-	-
Abraşlar	8	39	16	10	6	-	23	23	-	-
Kocabegli	-	12	12	11	1	-	-	-	-	-
Kalaycılar	1	12	12	8	4	-	-	-	-	-

Turan Gökçe

Kulağuzcuyân	4	13	-	-	-	-	13	13	-	-
Çağlılar	-	26	3	3	-	-	23	23	-	-
Balcılar	15	79	25	24	1	-	54	54	-	-
Mahmudlar	8	26	26	25	1	-	-	-	-	-
Yenişarlı	5,5									
Mahalle-i Bâlâ		18	18	17	1	-	-	-	-	-
Mahalle-i Zir		23	23	22	1	-	-	-	-	-
Zımmiyân		10	-	-	-	-	10	10	-	-
Sevindikli	6	16	16	15	1	-	-	-	-	-
Umurobası	4,5	39	39	27	12	-	-	-	-	-
Müslimecik	9									
M-i Müslime-i Havass		14	-	-	-	-	14	14	-	-
M-i Müslime-i Tımar		25	-	-	-	-	25	25	-	-
Dereli	7	14	-	-	-	-	14	14	-	-
Sâdıklı	5,5	31	11	9	2	-	20	20	-	-
Sakarlı	5	32	12	9	3	-	20	20	-	-
Akbaş	8,5	27	-	-	-	-	27	27	-	-
Umuroğlu	6,5	18	14	14	-	-	4	4	-	-
Burunsuz	7	36	-	-	-	-	36	26	10	-
Karaorman	7	35	-	-	-	-	35	35	-	-
Sülemişli	4	19	13	5	8	-	6	6	-	-
Hacı Muradlı	2	11	11	4	7	-	-	-	-	-
Çakırcı	5	25	6	5	-	1	19	19	-	-
Sekban	7	40	27	27	-	-	13	13	-	-
Âsi Karalar	5,5	30	30	22	8	-	-	-	-	-

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

Çuka Çeltikci	8	27	15	11	4	-	12	12	-	-
Köseli-i Kebir	12	50	50	31	19	-	-	-	-	-
Çukaobası	10,5									
M-i Müslümânân-ı Tımar		12	12	12	-	-	-	-	-	-
M-i Zımmiyân		23	-	-	-	-	23	23	-	-
Kocaoğlu	2	7	7	7	-	-	-	-	-	-
Komarlar	6	18	18	18	-	-	-	-	-	-
Kireccili	3,5	20	20	16	4	-	-	-	-	-
Sâlihler	4	20	20	5	15	-	-	-	-	-
Karaca Ali	3	15	15	13	2	-	-	-	-	-
Tutaklar	2	11	11	8	3	-	-	-	-	-
Bekirlü	4,5	21	21	21	-	-	-	-	-	-
Baltacı	4,5	25	1	-	-	1	24	24	-	-
Şabcı Beg nâm-ı diğer Reis	5	12	3	-	-	3	9	9	-	-
Geren	11									
M-i Müslüman		11	11	11	-	-	-	-	-	-
M-i Zımmiyân		17	-	-	-	-	17	17	-	-
Yund Manol	3	17	3	-	-	3	14	14	-	-
Sarı Eberi	5,5	10	10	9	1	-	-	-	-	-
Sarı Kılıçlı	14	44	-	-	-	-	44	44	-	-
Karabeg	4	10	10	6	4	-	-	-	-	-
Gökce Hamzalı	-	11	9	9	-	-	2	2	-	-
Doğancılar	7									
M-i Doğancılar-ı Zir		10	9	8	-	1	1	1	-	-

Turan Gökçe

M-i Doğancılar-ı Bâlâ		13	13	13	-	-	-	-	-	-
Manol	4	14	-	-	-	-	14	5	9	-
İnebegci	3	32	26	18	6	2	6	6	-	-
Sevişli	4	18	12	9	2	1	6	5	-	1
Ali Fakih	-	18	18	12	5	1	-	-	-	-
Mırtatlı	6	23	2	-	-	2	21	21	-	-
İbn Hızır	3,5	11	11	6	4	1	-	-	-	-
Rumlar	12,5	30	-	-	-	-	30	30	-	-
TOPLAM =	361,5	1.560	786	573	195	18	774	754	19	1

II. RUPCOZ NÂHİYESİ

Köy	Atık Hâne	Toplam Nefer	Müslim			Gayrimüslim				
			Toplam	Askeri Reâyâ	Yörük	Çiftlik	Toplam	Reâyâ	Voynuk	Çiftlik
Baçkova	6	7	-	-	-	-	7	7	-	-
Merikli	5	8	-	-	-	-	8	8	-	-
Şeytan	5	11	-	-	-	-	11	11	-	-
Durmuş	4	10	9	9	-	-	1	1	-	-
Boykova	4,5	9	-	-	-	-	9	9	-	-
Dediva	6,5	14	-	-	-	-	14	14	-	-
Pavloska	13	29	-	-	-	-	29	29	-	-
Konya	6,5	16	-	-	-	-	16	16	-	-
Malova	4	13	-	-	-	-	13	13	-	-
Borava	14	17	-	-	-	-	17	17	-	-

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

İslova	4,5	9	-	-	-	-	9	9	-	-
Bulmaca nâm-1 diğer Ozorişte	12,5	11	-	-	-	-	11	11	-	-
Diranova	5	16	-	-	-	-	16	16	-	-
Çavuş	7	13	-	-	-	-	13	13	-	-
Yellice-i Derecik	11	8	-	-	-	-	8	8	-	-
Bogud nâm-1 diğer Yeniköy	-	8	-	-	-	-	8	8	-	-
Proskova	5,5	9	-	-	-	-	9	9	-	-
Rahova	15	48	18	18	-	-	30	30	-	-
Safişte	6,5	13	-	-	-	-	13	13	-	-
Zaborda nâm-12 diğer Çukurköy	12	30	24	24	-	-	6	6	-	-
Şirakolika	17	50	-	-	-	-	50	50	-	-
Muğladeresi	1	9	9	9	-	-	-	-	-	-
Tirgrad	20	77	77	77	-	-	-	-	-	-
Balabanlı	11	44	44	44	-	-	-	-	-	-
Gökviran	10	28	28	28	-	-	-	-	-	-
Grahatna	5	7	7	7	-	-	-	-	-	-
Nastan	11	33	33	33	-	-	-	-	-	-
Beden nâm-1 diğer İlca	13,5	26	19	19	-	-	7	7	-	-
Müslümanan ma'a M-i Breze	7,5	18	17	17	-	-	1	1	-	-
Leskova-i İbrâhim Paşa	8	26	26	26	-	-	-	-	-	-
Çuryakova	8	12	3	3	-	-	9	9	-	-
Mihalikova	6	22	22	22	-	-	-	-	-	-

Turan Gökçe

Pritvar (Petvar)	7	17	17	17	-	-	-	-	-	-
Osikova	7	29	-	-	-	-	29	29	-	-
Çuryan	13	49	8	8	-	-	41	41	-	-
Çereşova	7	13	-	-	-	-	13	13	-	-
Demürcü nâm- diğer Lilkova	20	45	15	15	-	-	30	30	-	-
Palas	10	27	14	14	-	-	13	13	-	-
Tımraş	20	56	48	48	-	-	8	8	-	-
Çitova	10,5	34	8	8	-	-	26	26	-	-
Dobralık	-	22	4	4	-	-	18	18	-	-
Kirova	-	11	-	-	-	-	11	11	-	-
Yavoriva	-	20	-	-	-	-	20	20	-	-
Leskova-i Şehâbeddin Paşa	-	22	-	-	-	-	22	22	-	-
Yassıkoru	10	40	-	-	-	-	40	40	-	-
Selim	2	5	-	-	-	-	5	5	-	-
TOPLAM =	362	1.041	450	450	-	-	591	591	-	-

III. KOYUNDEPESİ NÂHIYESİ

Köy	Atık Hâne	Toplam Nefer	Müslim			Gayrimüslim				
			Toplam	Askeri Reâyâ	Yörük	Çiftlik	Toplam	Reâyâ	Voynuk	Çiftlik
Komat	-	33	-	-	-	-	33	14	11	8
Değirmenderesi	-	37	11	8	-	3	26	20	-	6
Sotur	-	25	-	-	-	-	25	25	-	-
Derecik	-	86	-	-	-	-	86	34	41	11

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

Yassıca-i Atik ve Cedid	31	1	-	-	1	30	30	-	-
Brestoviçe	76	-	-	-	-	76	71	-	5
Ustuna	44	22	22	-	-	22	22	-	-
Kırıçma	30	22	21	-	1	8	8	-	-
M-i Karadoğan-tâbi-i Kırıçma	21	5	5	-	-	16	16	-	-
Kulağuzlu	13	-	-	-	-	13	11	-	2
İzdirebiçka	27	8	8	-	-	19	19	-	-
Aydın ma'a Müslim	25	5	5	-	-	20	20	-	-
Kurd	16	-	-	-	-	16	16	-	-
Kara Kâfir	18	11	7	-	4	7	7	-	-
Kadı	29	7	5	-	2	22	22	-	-
M-i Paşa der-kurb-i K-i Kadı	16	-	-	-	-	16	16	-	-
İzladitrab	42	-	-	-	-	42	6	36	-
Poloska	11	-	-	-	-	11	11	-	-
Meçkür	18	-	-	-	-	18	11	6	1
İbrovanik (?)	11	5	2	-	3	6	6	-	-
Ahıryanlı	12	8	7	-	1	4	4	-	-
Ada	37	16	14	-	2	21	21	-	-
Çalapica	67	-	-	-	-	67	27	40	-
Köste	66	2	2	-	-	64	17	47	-
Radinova	33	2	-	-	2	31	7	24	-
Mirzen	13	2	-	-	2	11	11	-	-
Kırbofol-ı Müslim	42	14	14	-	-	28	28	-	-
Firuzlu	9	1	-	-	1	8	8	-	-

Turan Gökçe

Sarıgöl	-	9	-	-	-	-	9	9	-	-
Örenli	-	26	-	-	-	-	26	26	-	-
Ayvacak	-	36	-	-	-	-	36	36	-	-
Maksudlar	-	8	1	-	-	1	7	7	-	-
Kara Haliller	-	12	2	-	-	2	10	10	-	-
Yahyalı	-	19	16	16	-	-	3	3	-	-
Dereli	-	18	-	-	-	-	18	18	-	-
Gök ma'a Kefere	-	36	-	-	-	-	36	36	-	-
Kara Mustafalar	-	20	9	9	-	-	11	11	-	-
Dumanlı	-	27	10	3	7	-	17	17	-	-
Yenice-i Çömlek	-	79	-	-	-	-	79	79	-	-
Davudlar ma'a Tekyeli	-	40	40	39	-	1	-	-	-	-
Çardaklı-i Müslim	-	14	13	10	-	3	1	1	-	-
Çardaklı-i Kefere	-	33	-	-	-	-	33	33	-	-
Usturova	-	14	-	-	-	-	14	14	-	-
Tahtalı der-kurb-i Şehr	-	29	1	-	-	1	28	15	13	-
Küçük Çömlek	-	14	5	-	-	5	9	9	-	-
Duka	-	15	-	-	-	-	15	15	-	-
Voyvada	-	9	1	-	-	1	8	8	-	-
Demirci der-kurb-i Şehr	-	13	11	3	4	4	2	2	-	-
Çırpılı	-	34	1	-	-	1	33	33	-	-
Çolluk	-	55	55	53	-	2	-	-	-	-
Uzunkara	-	35	18	15	3	-	17	17	-	-
İbrâhim Beg ma'a K-i Ferik	-	15	7	4	-	3	8	8	-	-

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

Şarlı	-	25	-	-	-	-	25	25	-	-
Ağaç	-	26	3	-	-	3	23	9	14	-
Doğancı İlyas	-	58	-	-	-	-	58	11	47	-
Leşnik	-	32	-	-	-	-	32	-	32	-
Trıfıl	-	21	20	14	4	2	1	1	-	-
Landoz	-	20	12	5	-	7	8	8	-	-
Leşniç	-	5	1	-	-	1	4	4	-	-
Saruca	-	7	-	-	-	-	7	4	3	-
Ragoş	-	53	-	-	-	-	53	-	53	-
Ragoş-ı Sagır	-	43	-	-	-	-	43	-	43	-
Çahlan	-	6	-	-	-	-	6	-	6	-
TOPLAM =	-	1.794	368	291	18	59	1426	977	416	33

IV. GÖPSİ NÂHIYESİ

Köy	Atik Hâne	Toplam Nefer	Müslim				Gayrimüslim			
			Toplam	Askeri Reâyâ	Yörük	Çiftlik	Toplam	Reâyâ	Voynuk	Çiftlik
Doğanlı	4	27	8	7	-	1	19	19	-	-
Selcikobası	10,5	50	13	13	-	-	37	37	-	-
Hacıobası	3	34	-	-	-	-	34	34	-	-
Virçova	-	36	-	-	-	-	36	36	-	-
Kuyucaklı	3	28	27	26	-	1	1	1	-	-
M-i Degirmen- der-kurb-i K-i Kuyucaklı	-	19	-	-	-	-	19	19	-	-
Anbarlı	6	40	19	18	1	-	21	21	-	-

Turan Gökçe

Yenimahalle der- kurb-i Timurciler	6	47	1	-	-	1	46	46	-	-
Timurciler-i Müslim ma'a Gebran	4	38	10	10	-	-	28	28	-	-
Çanakcılar	11	47	13	13	-	-	34	34	-	-
Âhıryanlı	9	60	60	57	3	-	-	-	-	-
Selâmetler	2	17	17	17	-	-	-	-	-	-
Zincirli-pınar ma'a Yeni Mahalle-i Kefere	6	55	5	5	-	-	50	50	-	-
Köseler-i Bâlâ	4	72	13	13	-	-	59	59	-	-
Kızılhisar	2	9	8	8	-	-	1	1	-	-
Doğice (Doğce)	5	38	-	-	-	-	38	38	-	-
Dudine	7,5	32	1	-	-	1	31	22	9	-
Değirmenli	2	27	-	-	-	-	27	27	-	-
Çukurlu	2	26	-	-	-	-	26	26	-	-
Hamildi-i Kebîr	4	35	12	12	-	-	23	23	-	-
Karapınar	1,5	23	-	-	-	-	23	23	-	-
Darıobası	4,1rub	15	15	15	-	-	-	-	-	-
Mihâyilli	15,5	61	1	-	-	1	60	60	-	-
Boğaz	8	19	-	-	-	-	19	19	-	-
Küçük Ömerobası ma'a Gebrân-ı K- i Mezbûr	10	50	12	11	1	-	38	38	-	-
Çataldepe	4	14	-	-	-	-	14	14	-	-
Maçarlar	4	16	-	-	-	-	16	16	-	-
Ilıca der-kurb-i Mihâyilli	8	37	-	-	-	-	37	37	-	-

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

Değirmenderesi	-	11	-	-	-	-	11	11	-	-
Mirhancıklar	4	15	15	15	-	-	-	-	-	-
Sâlih	6,5	73	-	-	-	-	73	18	55	-
Pradova	10,5	31	-	-	-	-	31	31	-	-
Okcular	15	42	31	31	-	-	11	11	-	-
Pavlikan	7	18	-	-	-	-	18	18	-	-
Avcılar	3	36	32	29	-	3	4	4	-	-
Tatarlar	6	17	17	17	-	-	-	-	-	-
Köseler	6	14	11	11	-	-	3	3	-	-
Köseler-i Zîr der- kurb-i Okcular	10,5	34	15	15	-	-	19	19	-	-
Dereli	5	27	27	27	-	-	-	-	-	-
Karahisarlı	8	30	30	30	-	-	-	-	-	-
Yiğitbeyli	7	22	22	18	4	-	-	-	-	-
Rahmanlı	5	28	28	-	28	-	-	-	-	-
Tekyeli	2	13	13	13	-	-	-	-	-	-
Hacı Yahşılı	2	7	7	7	-	-	-	-	-	-
Kıranlı	4	21	21	21	-	-	-	-	-	-
Âşıklar	1	17	17	17	-	-	-	-	-	-
Yiğitobası	5	23	23	23	-	-	-	-	-	-
Ayvalalar	5	19	19	19	-	-	-	-	-	-
Akçakilise	14	120	-	-	-	-	120	120	-	-
Kasaba-i Karlıoğlu	16									
M-i Câmî-i Kebîr		91	91	90	1	-	-	-	-	-
M-i Tabbağhâne		10	-	-	-	-	10	10	-	-
Şâhin nâm-ı diger	20	65	-	-	-	-	65	60	5	-

Turan Gökçe

Karlıoğlu-i Gebrân										
Arablı	8	24	1	-	-	1	23	23	-	-
Doğancılar	3	14	10	10	-	-	4	4	-	-
Menteşeli	4	14	14	14	-	-	-	-	-	-
Kulfalı	4	14	14	14	-	-	-	-	-	-
Müderisli	18	48	48	45	-	3	-	-	-	-
Kurd Beg	6	5	1	1	-	-	4	4	-	-
Kalofer	27	160	-	-	-	-	160	160	-	-
Ömerobası	5	15	15	13	2	-	-	-	-	-
Kavacık nâm-i diğer Kovancık	19	35	-	-	-	-	35	35	-	-
Koçmarlar	6	9	-	-	-	-	9	9	-	-
Küçük Hamdli	3	14	14	14	-	-	-	-	-	-
Yâkub Beg ma'a Balabanlı	4	30	18	15	-	3	12	12	-	-
Brasadım	53									
M-i Konya		54	-	-	-	-	54	54	-	-
M-i Veliko		50	-	-	-	-	50	50	-	-
M-i Isotko		39	-	-	-	-	39	39	-	-
M-i Balaban		37	-	-	-	-	37	37	-	-
TOPLAM =	454,5	2.318	789	734	40	15	1.529	1.460	69	-

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

V. KONUS NÂHIYESİ

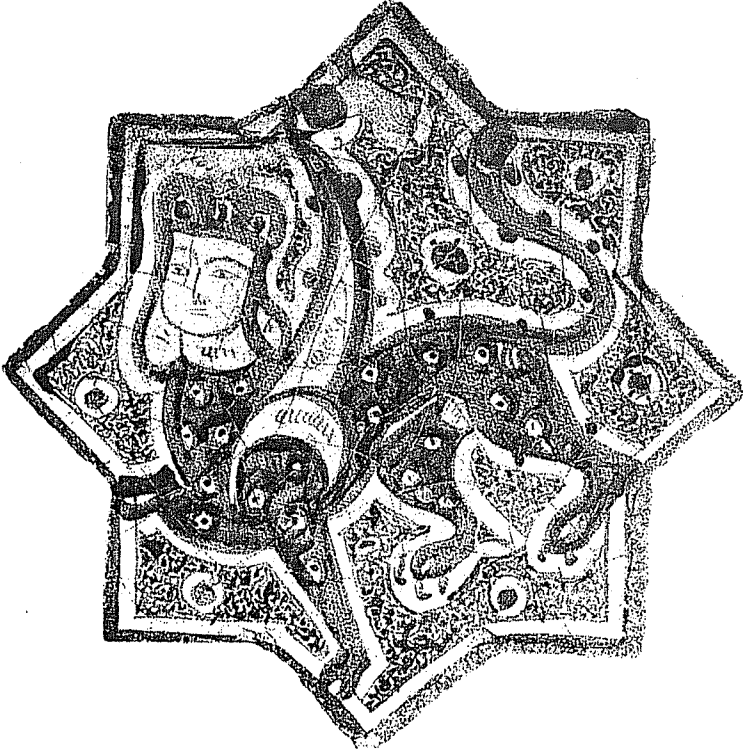
Köy	Atik Hâne	Toplam Nefer	Müslim				Gayrimüslim			
			Toplam	Askeri Reâyâ	Yörük	Çiftlik	Toplam	Reâyâ	Voynuk	Çiftlik
Markova	35	82	31	31	-	-	51	51	-	-
Zarit	9	18	-	-	-	-	18	8	-	10
Yeni Mahalle der- K-i Markova	-	16	12	12	-	-	4	4	-	-
İzvor tâbi-i K-i Markova	-	30	-	-	-	-	30	30	-	-
Ahlan	-	35	-	-	-	-	35	-	22	13
Blasnic	9,5	20	6	2	-	4	14	10	-	4
Küklene ma'a M-i Yanişte	35	81	23	23	-	-	58	56	2	-
Karaağaç	20	26	-	-	-	-	26	25	-	1
Vodine-i Zîr	3	12	9	8	-	1	3	3	-	-
Vodine-i Bâlâ	17	41	-	-	-	-	41	41	-	-
Moldova	6	9	-	-	-	-	9	9	-	-
Çernova	13	21	-	-	-	-	21	17	4	-
Arnavud-ı Kûçek	12,5	9	-	-	-	-	9	9	-	-
Tahtalı	10	35	-	-	-	-	35	35	-	-
Aleksa	5	11	-	-	-	-	11	11	-	-
Arablı	7	21	13	13	-	-	8	8	-	-
Azizbegli	5	13	-	-	-	-	13	13	-	-
Kozan	10	12	-	-	-	-	12	12	-	-
Köle-i Sagîr	6,5	11	11	11	-	-	-	-	-	-

Turan Gökçe

Yörücekli (?)	8	8	8	8	-	-	-	-	-	-
Evrenoslu	10,5	9	9	9	-	-	-	-	-	-
Behşâyişli re'âyâ-yı Medine 'an-Yörükân	-	17	17	-	17	-	-	-	-	-
Müsellem der-kurb-i Kıvırcıklı	-	20	-	-	-	-	20	20	-	-
Kıvırcıklı	8	13	13	13	-	-	-	-	-	-
'An-Kurâ-i Mezkûrîn	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karahalil	-	18	14	13	1	-	4	4	-	-
Çalıklar	-	12	12	12	-	-	-	-	-	-
Güvendikli	-	25	25	24	1	-	-	-	-	-
Yoğurdular	7	26	26	26	-	-	-	-	-	-
Hacı İlyas	6	17	6	6	-	-	11	11	-	-
Hacı Bahâdırılı	8	27	6	3	-	3	21	21	-	-
Eymirhanlı	5	5	5	-	5	-	-	-	-	-
Satıbegli	4	34	-	-	-	-	34	34	-	-
Yahyâlı	4	14	-	-	-	-	14	14	-	-
Lagud	4	1	1	-	-	1	-	-	-	-
Müsellem Ahmed Ağa	5	11	-	-	-	-	11	11	-	-
Yeniköy Tatarzâde	5	17	-	-	-	-	17	17	-	-
Ahmedobası	4,5	10	10	8	-	2	-	-	-	-
Nefs-i Konuş	4	15	15	15	-	-	-	-	-	-
Konuş-ı Arnavud	8	22	-	-	-	-	22	22	-	-
Hocaköy	6	8	-	-	-	-	8	8	-	-
Katırlı	5,5	12	1	-	-	1	11	11	-	-

Filibe Kazasında Nüfus ve Yerleşme Düzeni

Katuniçe	5	31	2	-	-	2	29	28	-	1
Karaca İsa	6	21	2	-	-	2	19	19	-	-
Panaya	6	15	-	-	-	-	15	15	-	-
Kocaş	3	13	6	6	-	-	7	7	-	-
Çaşnıgir	9	33	18	15	-	3	15	15	-	-
Çiftlik-i Paşa	5	21	1	-	-	1	20	20	-	-
Karareis ma'a Develi-i Müslim ve Gebrân	15,5	77	28	25	-	3	49	49	-	-
İstanımaka	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
M-i Pop Yani	-	25	-	-	-	-	25	25	-	-
M-i Pop Hrisak	-	21	-	-	-	-	21	21	-	-
M-i Yorgila	-	22	-	-	-	-	22	22	-	-
M-i Yaklid (?)	-	19	-	-	-	-	19	19	-	-
M-i Kuzar (?)	-	19	-	-	-	-	19	19	-	-
M-i Salamakin	-	21	-	-	-	-	21	21	-	-
M-i İstoya	-	16	-	-	-	-	16	16	-	-
M-i Boyacı	-	24	-	-	-	-	24	24	-	-
M-i Arbagud (?)	-	32	-	-	-	-	32	32	-	-
M-i Cebrehor	-	27	24	24	-	-	3	3	-	-
Dul Hâtun	-	7	7	7	-	-	-	-	-	-
TOPLAM =	376,5	1.288	361	314	24	23	927	870	28	29

Beyşehir Kubadabad Sarayı çinisi